

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 20.

Lördagen den 2 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m., och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkningen av arvoden åt skolläkare vid de allmänna läroverken; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av elevavgifterna vid tandläkarinstitutet; ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om ändring av 27 § i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 24, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande revision av lagen om reglering av prästerskapets avlöning; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontorér m. m.

Greve *Lagerbjelke* avgav en motion, nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om allmän pensionsförsäkring m. m.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av full-*Ang. Helge-*
mäktiges i riksgäldskontoret framställning om ytterligare anslag för fort-*andsholmens*
satt utredning av frågan om Helgeandsholmens ordnande.
ordnande.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt att riksdagen måtte be-
myndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för fortsatt utredning av

Ang. Helgeandsholmens frågan om Helgeandsholmens ordnande av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus använda ett belopp av högst tiotusen kronor.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits

- 1) av herr *Gustafsson* i Stensholm utan antydd mening; samt
- 2) av herrar *Wickman*, *Johansson* i Friggeråker, *Söderbom*, *Ryberg*, *Borggren* och *Wikström*, vilka inom utskottet yrkat avslag å förevarande framställning.

Herr *Gustafsson*: Herr vice talman! Bankoutskottet har genom detta sitt utlåtande velat bringa till riksdagens kännedom riksgäldsfullmäktiges förslag om beviljande av ytterligare 10,000 kronor till nämnden för Helgeandsholmens slutliga ordnande för att med dessa 10,000 kronor försöka få ut något mera helt av de förslag, som framkommit vid den av nämnden anordnade pristävlingen och vilka förslag för en tid sedan funnos till påseende här i sammanbindningsbanan.

Det har icke varit mer än en mening inom bankoutskottet — fastän det genom utskottsutlåtandet ser ut som om det vore utskottets mening, att förslaget skulle bifallas — det har icke varit mer än en mening, säger jag, inom utskottet, och den är, att detta anslag icke för närvarande bör beviljas. Utskottet ville dock icke taga på sitt ansvar att ensam avgöra denna fråga, och om utskottet hade avslagit framställningen, hade den återgått till fullmäktige och riksdagen icke blivit i tillfälle att uttala sig därom. På grund härav har vår hemställan skett. Men vi äro några stycken reservanter, som hava reserverat oss i syfte att frågan för närvarande måtte avslås.

Jag skall icke ingå på den stora och vidlyftiga frågan — det torde kanske vara någon annan, som vill ingå i debatt därom — men jag tror, att tiden icke är lämplig för oss att ytterligare arbeta på att förändra utseendet av Helgeandsholmen, särskilt nu, då det endast torde vara fråga om att revidera de förslag, som hava framkommit, för att sedermera sätta dem å sido. Det är ju nämligen icke meningen, att de skola komma till utförande. Det torde sålunda icke egentligen vara meningen att bevilja ytterligare medel, utan det må överlämnas till en kommande generation att taga fram dessa förslag och göra av dem vad som kan finnas vara nyttigt och nödvändigt. Då kanske man har en helt annan syn på tingen än vi nu hava.

Med denna lilla motivering ber jag, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Greve *Lagerbjelke*: Herr vice talman, mina herrar! Sedan frågan om Helgeandsholmens ordnande uppkom, hava — ehuru det icke är synnerligen länge sedan — tiderna i ekonomiskt avseende blivit synnerligen olika och försämrade. Om denna fråga uppkommit först nu, hade för visso någon framställning icke gjorts till riksdagen, och om så ändå skett, hade denna framställning icke blivit bifallen.

Nu har emellertid efter riksdagens beslut en utredning blivit gjord angående ett lämpligt ordnande av Helgeandsholmen. Denna utredning har kostat ett ganska avsevärt belopp, cirka 37,000 kronor. Ritningarna hava varit utställda här i riksdagshuset, och en beskrivning har blivit uppgjord över dessa ritningar. Det har då befunnits, att ehuru en hel del av ritningarna innehålla synnerligen värdefulla uppslag, så är i varje fall intet av dessa förslag för sig ensamt enligt Helgeandsholmsnämndens mening ägnat att komma till utförande. Däremot innehålla både det ena och det andra förslaget, såsom jag nyss nämnde, synnerligen goda uppslag. Nu menar Helgeandsholmsnämnden, att medan dess medlemmar ännu äro i livet och hava i friskt minne dessa handlingar och ritningar, kräves det, för att få någon nytta av dessa förslag, att det göres ett sammandrag av de bästa förslagen av någon kompetent person, som skall söka sammanställa de olika mest värdefulla förslagen och få fram något helt. Jag inser för visso, att detta förslag, om det nu kommer till stånd, icke på många år kan komma till något som helst utförande. Men det är dock enligt Helgeandsholmsnämndens och riksgäldsfullmäktiges uppfattning av vikt, att man får en sådan kompilation nu uppgjord. Sker icke detta, så kan man nog tyvärr anse, att den hittills gjorda, rätt dyrbara utredningen icke kommer att medföra något av egentligt värde. Detta har varit anledningen till att fullmäktige gjort sin framställning till bankoutskottet. Men jag vill icke fördölja för kammaren, att liksom bankoutskottet med tvekan framlagt fullmäktiges förslag för riksdagen, så var det nog också med tvekan, som riksgäldsfullmäktige å sin sida framlade Helgeandsholmsnämndens nu förevarande förslag för bankoutskottet. Men även vi ansågo, att frågan borde komma under riksdagens prövning och riksdagen sålunda beredas tillfälle, om den ansåge lämpligt, att nu bevilja detta anslag. Man kan visserligen i allmänhet säga, att man icke bör kasta goda pengar efter dåliga, men även med all sparsamhet och all tveksamhet vill jag dock ändå till sist framhålla, att för att kunna utnyttja de gjorda förslagen och få någon nytta av de havda utgifterna bör riksdagen bifalla bankoutskottets hemställan, vartill jag, herr vice talman, tillåter mig yrka bifall.

Herr W i c k m a n: Herr talman, mina herrar! Det kunde ju vara nog med vad utskottets vice ordförande anført i frågan. Han pekade på, att utskottet var så gott som enigt om att avslå denna framställning men att utskottet samtidigt var av den uppfattningen, att det var oriktigt, såsom också vice ordföranden anmärkte, att icke riksdagen också skulle höras i denna fråga. Nu har utskottet också den uppfattningen, såsom den siste ärade talaren framhöll, att även om vi skulle anslå dessa 10,000 kronor och låta utarbета eller förbättra de förslag, som här föreligga, lär detta icke komma att stanna vid 10,000 kronor utan att det kommer att behövas många tiotusental kronor för detta ändamål. När detta arbete sedan är färdigt, är det ju meningen att bevara förslagen i ett valv.

Ang. Helgeandsholmens ordnande.
(Forts.)

Ang. Helge-
andsholmens
ordnande.
(Forts.)

Jag är övertygad om, såsom även kammarens ledamöter i övrigt torde kunna tänka sig, att arbetet sedermera icke kommer att verkställas förrän efter 40—50 år. Ha vi väl hunnit så långt fram i tiden, så vill jag fråga herrarna: Tro ni, att dessa förslag då komma att kunna användas? Nej! Arkitekterna ha nog sin egen uppfattning, och förslagen komma nog att omarbetas gång efter annan, även om det bara skulle dröja 10 år fram i tiden. Jag vill erinra om vad som skett med detta husbygge. Det är kasserat på mycket kortare tid än vad som kommer att ske, om den nu gjorda framställningen kommer till utförande.

Det är på dessa grunder som vi ansett det onödigt att kasta ut mera pengar på detta. Såsom den föregående talaren anmärkte, äro cirka 37,000 kronor redan nedlagda i ritningar, och många 10,000 kronor komma att läggas därtill. Det är vår bestämda uppfattning i bankoutskottet, och denna tror jag icke kan jävas. Vi hava, såsom jag sade, velat, att kamrarna skulle få fatta ställning till saken, och jag tvivlar icke på, att kamrarna skola i detta fall följa reservanternas.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan, som för övrigt är en parodi på ett utskottsutlåtande. Det torde herrarna nog hava märkt, och många hava sagt det. Jag ber alltså att få yrka bifall till vår reservation.

Herr T e n g d a h l: Ett beslut i överensstämmelse med yrkandet om avslag skulle väl både för samtid och eftervärld te sig såsom något ganska kuriöst. Förhållandet är ju, att riksdagen visserligen icke själv tillsatt ifrågavarande kommitté, men uppdragit åt en delegation, för vilken den har förtroende, nämligen riksgäldsfullmäktige, att tillsätta kommittén. Denna kommitté har utlyst en tävlan, vilken utfallit på det sättet, att flera olika förslag hava framkommit, som vart för sig har mycket goda poänger. Nu står kommittén inför den punkten, att den säger till sig själv: Saken är svår och vi kunna icke bilda oss det nödiga omdömet i denna sak för att ge riksdagen det råd, som vi hava blivit uppmannade att giva densamma, om vi icke få använda ytterligare en liten summa pengar för att bedja en framstående arkitekt att taga hand om de bästa av de förefintliga ritningarna och söka sammanarbeta dem.

Därefter har det ju varit kommitténs mening att taga detta nya förslag i beaktande och framkomma till riksdagen med det yttrande, som därav eventuellt kunde följa.

Nu vilja de, som här yrka avslag, att riksdagen skall slå sig själv på fingrarna och säga: Det där var ett mycket dumt uppdrag, som vi gävo riksgäldsfullmäktiges kommitté. Saken är redan klar. Hela tanken på någon sorts ändring är på grund av förhållandena på Helgeandsholmen omöjlig.

Jag är också livligt övertygad om sakens stora svårigheter. Men det är klart, att ju större en dumhet varit, desto svårare är den att reparera. Och icke är det väl tu tal om, att det var en oerhörd dumhet, som gjordes vid denna besynnerliga byggnads förläggande på Helgeands-

holmen. Det är en dumhet av det slag, som tillhör de mest svårreparabla. Men kommittén är ännu i denna stund icke övertygad om att saken är omöjlig, utan den står fortfarande inför frågan *huruvida?* För att komma till klarhet med avseende på detta visserligen mycket svåra frågetecken, begär kommittén denna blygsamma summa för att på tävlingen få en avslutning — något, som tillnärmelsevis motsvarar, vad som vid arkitektävlingar brukar kallas "det trånga valet", då man brukar inbjuda en del av de personer, som hava fått pris, till en slutlig tävlan. Här har man nu icke gjort på det sättet, utan man har tänkt sig, att en person skulle få se till, huruvida han av föreliggande projekt kunde få fram ett acceptabelt förslag, som kunde föreläggas riksdagen för att utföras vare sig nu eller senare.

*Ang. Helgeandsholmens
ordnande.
(Forts.)*

Kommittén står alltså alltjämt inför ett frågetecken, men några av mina herrar kamrater — jag gratulerar dem verkligen att de äro nog lyckliga att hava kommit till den stora klarheten — säga, att de redan nu veta att saken är omöjlig. Kommittén, som dock räknar bland sina medlemmar några av landets mest framstående arkitekter och en del andra personer, vilka också anses förstå sig — mer eller mindre — på dylika saker, är något mera blygsam.

Med utgångspunkt från kommitténs resonemang, som jag har sökt referera, ber jag att få yrka bifall till förslaget om beviljande av högst 10,000 kronor; och jag ber att få påpeka, att i denna summa ingår ej blott arvode för ritningar, utan även utredning av kostnaderna, vilken man icke kunde begära, att de enskilda tävlande i den stora tävlingen skulle göra.

Jag hemställer alltså om bifall till utskottets förslag.

Herr W i n b e r g : Utan att på något sätt taga standpunkt till frågan om den slutgiltiga lösningen av den s. k. Helgeandsholmsfrågan, förefaller det mig, som om vi kunde hava betydligt mera närliggande ekonomiska problem att lösa för närvarande än att vi skulle engagera oss för denna frågas lösning. Jag anser, att man bör göra en paus i beviljandet av anslag för utgifterna i detta avseende och låta frågan anstå, till dess vi komma till mera normala tider. Jag stärkes så mycket mera i denna uppfattning, som vi stå inför det egendomliga fenomenet, att utskottet framlagt ett förslag om bifall till en viss summa, under det att man samtidigt får veta, att det inom utskottet råder fullkomlig enighet om att denna summa icke borde beviljas. Detta är någonting nytt i parlamentarismens historia, som ingalunda är ägnat att stärka kravet på att denna summa skall utbetalas. Nu har visserligen här gjorts gällande, att vi redan hava kostat på 37,000 kronor för denna fråga och att vi därför borde hålla på med att ge ut något belopp, så att saken måtte kunna fullföljas. Jag upprepar, att jag tar icke på något sätt ställning till det slutliga ordnandet av denna fråga, men nog förefaller det mig av det lilla jag har sett av uppslagen, som om det nog icke skulle skada att låta några år gå, så att man finge tillfälle att ytterligare tänka på saken. Det

Ang. Helgeandsholmens ordnande.
(Forts.) framhölls visserligen av en talare här, att om man icke omedelbart fullföljer denna fråga, kan det tänkas, att dessa 37,000 kronor äro bortkastade. Detta kan endast inträffa under den förutsättning, att andra uppslag längre fram komma upp, som bygga på andra förutsättningar och alltså bättre anses fylla de krav, som man ställer på denna frågas lösning. Om man misstänker detta, så blir fallet ytterligare invecklat, och det är då icke skäl att fullfölja frågan efter de linjer, som man hittills tänkt sig. Alla skäl tala för, att denna fråga får vila, och jag ber alltså att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag är fullkomligt ense med de föregående talare, som anse, att ingenting vidare bör offras på denna sak för närvarande. Om man är övertygad om att de nu framkomna uppslagen kunde i framtiden följas, vore det kanske idé att söka sammanfatta dem och få, såsom riksgäldsfullmäktige säga, några riktlinjer för arbetet i framtiden. Men jag har åtminstone, då jag besett de utställda förslagen, slagits av hur arkitekterna genomgående synts vara benägna för att ytterligare belamra Helgeandsholmen med byggnader, triumfbågar och flygelbyggnader, som skulle komma att inkräkta på det trånga utrymme, som finnes, och som skulle skymma slottet och ytterligare fördärva utsikten över Gustaf Adolfstorg. Vi hava alla en känsla av, att de nuvarande byggnaderna omkring Gustaf Adolfstorg äro för tyngande för denna plats. Skulle också den öppna platsen mellan slottet och riksdagshuset belamras med byggnader, tror jag, att man kommer att få ångra ett sådant steg. Jag nekar icke till, att vissa förslag ur estetik synpunkt kunnat vara nog så tilltalande i och för sig, men jag tror, att när byggnaderna blivit utförda, komma de att fördärva platsen, som enligt min mening bör vara öppen. Om man skulle bevilja det nu begärda anslaget, ligger ovillkorligen däri en viss sanktion av dessa tendenser, och det vill jag alldeles icke vara med om. Både ur ekonomisk synpunkt och till följd av denna allmänna synpunkt på frågan instämmer jag således i avslagsyrkandet.

Herr Gustafsson: Det var herr Tengdahls yttrande, som uppkallade mig till en liten gensaga.

Det förhåller sig icke så, herr Tengdahl, att anledningen till att vi i utskottet kommit till den uppfattningen, att denna summa icke bör beviljas, var den, att vi ansågo det alldeles omöjligt att utföra vare sig en del av dessa arbeten eller något av dem, utan det var av det skäl, som här av flere talare framhållits: det kan icke vara lämpligt att med dessa 10,000 kronor försöka få ett acceptabelt förslag, som ändå skall läggas undan och icke komma till utförande med detsamma.

Här har framhållits av en talare, att arkitekturen och arkitekterna förändra sig under de olika tiderna, och det är alldeles visst. Vi få tänka oss, att då Helgeandsholmen i en framtid kommer att ordnas, kan detta ske efter helt andra linjer än de nu framförda, och därav kommer

det sig att jag icke tror att det är möjligt för nämnden att för dessa 10,000 kronor utföra ett sådant arbete, som icke blir antagligt, och som, även om det bleve antagligt, kommer att först efter en lång vila tagas upp till utförande.

Ang. Helge-
andscholmens
ordnande.
(Forts.)

På grund av detta förhållande och vad som av andra talare här blivit anfört, vidhåller jag mitt yrkande om avslag.

Herr Ström: Herr talman! Jag anser, att man måste se denna sak även ur andra synpunkter än bara den rena sparsamhetssynpunkten. Det är här fråga om en kultursak, som är av stor betydelse för Stockholms stad. Hela dess centrala del får sin prägel av Helgeands-
holmen, och det är icke någon möjlighet att få ett estetiskt utseende på denna centrala del av staden, så länge Helgeandscholmens utseende får vara som det är. Det är visserligen så, att sparsamhetssynpunkten har allt berättigande, men när det gäller ett så obetydligt belopp och när riksdagen vid många andra tillfällen icke alls bryr sig om att anlägga några sparsamhetssynpunkter, synes det mig vara mycket underligt, att man just vid en sådan fråga som denna skall hävda sparsamhetssynpunkten. Riksdagen har faktiskt en skyldighet härvidlag att göra bot och bättring, ty det är riksdagen, som genom uppförandet av detta vederstyggliga hus i stor utsträckning har förstört Stockholms stads utseende. Jag är icke av den uppfattningen, att första kammaren har så värst många goda traditioner att bevara, men jag hörde nyss någon som viskade, att i speciella kulturfrågor skulle första kammaren i alla fall ha vissa traditioner att bevara. Om så är fallet, skulle jag vilja föreslå, att man icke lämnade dessa traditioner nu just i en sådan fråga. Jag ber därför, att kammaren ville vara med om att bevilja beloppet, varför jag får yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tengdahl: Jag skall be att få lämna en liten upplysning, som kan vara av en viss vikt och som måhända icke framgår av handlingarna. Det är att staten såsom markägare är starkt intresserad av frågan om den bro, som går i Drottninggatans förlängning. Med avseende å denna bro hava Stockholms stadsfullmäktige fattat ett visst beslut. Detta beslut anses av vissa kretsar och även från kommitténs sida böra ändras så till vida, att man vill hava själva utseendet av bron något förändrat. Det är mera en utseendefråga. Men själva den rättsliga sidan av saken, huruvida denna bro skall få byggas eller icke, är anhängiggjord vid vattendomstol, och vid denna domstol är denna fråga på begäran av kommittén eller kanske det är riksgäldsfullmäktige bordlagd på ett år, till dess man skulle få se resultatet just av denna tävlan, om vilken herrarna nu här i kväll tävla att säga, att den icke skall få avslutas. Jag tycker att det är något inkonsekvent, då sådana åtgärder blivit vidtagna, att kommittén icke skall bliva försatt i tillfälle att få det erforderliga materialet, d. v. s. de nya ritningar, som fordras för att kommittén skall kunna bilda sig det omdöme i saken, som riksdagen anhållit att kommittén skulle framlägga för densamma.

Ang. Helge-
andsholmens
ordnande.
(Forts.)

I detta sammanhang skall jag be att få säga till en ärad talare, att kommittén icke är övertygad om att någon av de föreliggande ritningarna skall följas, men att kommittén icke heller är övertygad om motsatsen. Det är därför som kommittén nu vill hava denna sammanarbetning av de bästa ritningarna. Saken är jämförelsevis enkel, och den behöver icke tillkrånglas. Vidare skall jag be att få betona, att man väl bör vara rättvis även mot arkitekter. Det bör man vara, herr Karl Johan Ekman. Jag skall be att gent emot honom få säga, att det icke förefunnits någon genomgående tendens hos de tävlande arkitekterna att ytterligare belamra holmen med byggnader. Det är bara vissa arkitekter, som velat göra detta och tyvärr — enligt vad allmänt antages — bl. a. just den arkitekt, som står för ritningarna till detta hus. Men det är väl att märka, att de ritningar, som upptagit sådana påbyggnader, icke blivit satta i första klassen av prisdomarna och sålunda icke ansetts vara de mest givande. Jag vill minnas, att det bara var en av dessa ritningar, som över huvud taget kom i betraktande från prisdomarnas sida, och den ritningen upptog mycket små och låga byggnader. Jag vill, som sagt, säga detta för att göra rättvisa åt arkitekterna.

Vad själva kärnpunkten i kväll beträffar, nämligen anslaget av ytterligare 10,000 kronor, ställer sig frågan helt enkelt så: Vill riksdagen, att den tid, som varit med om att utarbeta ritningarna, också skall få fullfölja dem i någon mån, eller vill riksdagen — vilket tycks föreslå herr Wickman — att man redan nu skall lägga alla dessa ritningar i en hög i ett källarvalv och taga fram dem om 40 år? Skola denna senare tids arkitekter ge sig till att grubbla över vad som kunde hava gjorts på sammanarbetningens väg av de ritningar, som gjordes år 1921? Det är en mycket orimlig uppfattning och så mycket orimligare, om det är sant, att arkitekters uppfattning liksom andra människors ändras med tiden.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr W i c k m a n: Bara ett par ord med anledning av herr Tengdahls senaste yttrande om att jag sagt att förslagen skulle läggas på hög och tagas fram om 40 år. Personligen har han sagt till mig en kväll, att denna rysliga byggnad, som endast är ett 20-tal år gammal, har han redan kasserat, och då vill jag se om herr Tengdahl om 40 år skall godkänna de ritningar, som nu varit med i denna tävling. Då anslaget sista gången beviljades, visste vi redan vilka de sakkunniga skulle bli. Jag vill erinra dem, som då voro i utskottet, att vi sade: "Med den nämnden kommer aldrig Helgeandsholmen att kunna ordnas på ett förnuftigt sätt." Nu säger herr Tengdahl, att om dessa ritningar läggas på hög, så kunna de tagas fram vid den tid som riksdagen anser lämpligt att göra en förändring. Men den tidens arkitekter komma att ha en helt annan uppfattning än nutidens, och även om de arkitekter, som nu äro med, finnas i livet, blir det inte alls de uppslag som nu föreligga, som komma att realiseras. Jag tror därför att man har rätt i att lägga ihop de ritningar som finnas och bevara dem och taga fram dem den dag, då riksdagen beslutar göra en förändring.

Herr Ericsson, Aaby: För min del anser jag att i en tid som denna, så ytterst allvarlig i ekonomiskt avseende, och då såväl regeringen som riksdagen och även utskotten söka skjuta undan de utgifter, som kunna undgås, bör det vara angeläget för riksdagen att visa att när det gäller en fråga om ordnande omkring dess eget hus den också kan skjuta undan de utgifter, som därmed äro förknippade — låt vara att den nu föreslagna summan är en obetydlighet — till en annan tid, då bättre förhållanden äro rådande. På den grund ber jag att få yrka avslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa delar av kyrkolagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om införande av en normalarbetsdag för skolarbetet m. m.

I en inom första kammaren väckt och till utskottet remitterad motion, nr 147, hade herr *Lindhagen* hemställt att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte, av hänsyn till skolbarnens andliga och kroppsliga hälsa samt sunda utveckling i övrigt, inrikta det pågående arbetet för en skolreform därhän:

att för skolarbetet infördes en normalarbetsdag, inberäknad läxläsningen, om högst 6—8 timmar för de högre klasserna och 4—6 timmar för de lägre stadierna och helst så ordnad, att skolungdomen erhöle en samlad fritid under återstoden av dygnet;

att för genomförande av en sådan ordning avskaffades det nuvarande mångläseriet med dess växande utvidgning av ämnena och dess tilltagande specialisering inom desamma;

att undervisningsproblemet i stora drag lades så, att undervisningen

*Ang. Helge-
andsholmens
ordnande.
(Forts.)*

*Om åtgärder
mot skolung-
domens
över-
anstäng-
ning.*

Om åtgärder mot skolungdomens överansträngning.
(Forts.) skulle omfatta ett grundligt inlärande av de viktigaste elementen, en för-
andligad överblick över naturens liv utan överlastning av tekniska detal-
jer samt en förstående översikt över människans historia icke blott i det
egna landet och Europa utan jämväl i den övriga världen;

att denna fostran likaledes skulle skänka impulser till själsdaning,
praktiskt arbete och kroppskultur med betonande i sistnämnda avseendet
särskilt av tillräckligt friluftsliv och möjlighet att kunna gå tidigt till
sängs; och borde i dessa tre avseenden skolan samverka med hemmen
även å tider, som ej inginge i nämnda normalarbetsdag.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hem-
ställt, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till
Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, vilka
ytterligare åtgärder borde vidtagas för att skolarbetet måtte på lämpligt
sätt mera anpassas efter barnens andliga och kroppsliga utveckling samt
ökad omsorg ägnas ungdomens fysiska fostran.

Herr L i n d h a g e n: Jag är glad över att utskottet har tillstyrkt
i huvudsak denna motion, och vid sådant förhållande behöver jag icke
närmare ingå på de grundprinciper, som beröras av det föreliggande
ämnet. Vad som skulle kunna föranleda något yttrande från min sida
är den sista punkten i utskottets motivering, där utskottet säger att "vad
motionären i övrigt i förevarande motion anfört synes utskottet icke
vara av beskaffenhet att böra föranleda någon vidare åtgärd". Så-
vitt jag har kunnat finna, är detta "i övrigt", som utskottet icke kunnat
tillstyrka, dels en viss plan för undervisningen rörande de viktigaste ele-
menten, dels en sådan för undervisningen i naturkunnighet och historia,
och det må ju vara hänt, att utskottet icke velat yttra sig över detta, det
kan ju vara en krånglig sak att inlåta sig på. Men vad däremot jag för
min del icke gärna har sett är att i stället för ordet "själsdaning", som
jag har i min motion, utskottet inskränkt sig till att föreslå att under-
visningen skall anpassas efter ungdomens kroppsliga och andliga ut-
veckling. Nu kan man ju visserligen i ordet "andlig utveckling" inrym-
ma ordet "själsdaning", fastän jag icke är säker på att utskottet me-
nat detta.

Jag är särskilt utskottet tacksam för att utskottet tillfogat en fram-
ställning till regeringen att förstärka kommissionen med livskunniga re-
presentanter, som skulle taga hand om de synpunkter, som nu framhållits.
Det har jag icke upptagit annat än indirekt i min motion, men jag har
naturligtvis ingenting emot att också detta på ett mera direkt sätt fram-
kommer i utskottets hemställan.

Vid sådant förhållande, herr talman, skall jag vid denna punkt be
att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilson, Karl August: Jag har givetvis intet annat yr-
kande, än vad utskottet föreslagit, men det som uppkallat mig är några ord

i utskottets motivering, där utskottet säger att denna fråga om överansträngningen endast torde ha sitt berättigande för de allmänna läroverken. Om en utredning skulle komma till stånd på grund av denna motivering, skulle den alltså, såvitt jag förstår, omfatta allenast de allmänna läroverken. Nu är jag livligt övertygad om att en sådan undersökning bör ske minst lika mycket med hänsyn till flickorna i samma ålder. Till min förvåning har jag i dag funnit i tidningarna att en av Stockholms kvinnliga läkare, doktor Widerström, i går på ett möte har uppträtt och förklarat att flickorna i skolåldern icke lida av någon överansträngning, men att de däremot sakna kroppsrörelse. Med all aktning för doktor Widerströms erfarenhet på detta område, som jag vet är stor, måste den dock hänföra sig till förhållandena i Stockholm och alltså icke till förhållandena i landsorten. För min egen del kan jag verkligen vittna, att även flickorna i stor utsträckning äro utsatta för sådan överansträngning beträffande skolarbetet. Det är typiskt att lärarinnorna äro mera energiska än lärarna att driva fram skolbarnen i skolåldern och flickorna belastas med en hel del uppgifter, som gossarna icke ha, nämligen med hemarbeten, handarbeten i hemmen o. s. v. som åläggas dem och som icke gossarna betungas med. Deras fritid för utövande av lek är mycket mera begränsad än gossarnas. Jag för min del skulle livligt beklaga om en undersökning skulle komma till stånd som icke omfattade även flickornas skolarbete. Herr talman, jag har velat göra detta inlägg för att peka på denna sak, förvissad därom att flickornas överansträngning i skolåldern är minst lika stor som gossarnas och att det därför är nödvändigt att denna tages under omprövning. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

*Om åtgärder
mot skolung-
domens
över-
ansträng-
ning.
(Forts.)*

Herr A l e x a n d e r s o n: Jag har begärt ordet för att det icke skall stå utan gensaga vad utskottet uttalat och den uppfattningen uppkomma, att det vore någon enhällig opinion inom riksdagen om att en så beskaffad åtgärd som utskottet föreslagit skulle vara av värde och betydelse. Jag tror för min del — och jag har verkligen intresserat mig för denna fråga ganska mycket icke bara i egenskap av familjefader, utan även i egenskap av en av dem som vid högre läroanstalt ha att mottaga dem som komma från läroverken — att på det hela taget är talet om överansträngning i våra skolor, *för såvitt på skolornas eget fel beror*, ganska missvisande.

Jag tvivlar icke på att det i ganska stor utsträckning finnes barn, ynglingar och unga flickor, som komma fram till studentexamen, eller till realskoleexamen kanske också, i ett kroppsligt och andligt icke tillfredsställande skick och verka vad man kallar överansträngda. Men jag är däremot livligt övertygad om att den obetydligaste delen av felet därtill ligger hos skolorna och hos skolarbetet. Det är verkligen icke så, att resultatet av det svenska skolarbetet är så storartat lysande, att man kunde ha anledning att tro, att de som genomgått våra skolor skulle vara så överansträngda. I så fall skulle detta tal om överansträngning i åt-

Om åtgärder mot skolungdomens överansträngning.
(Forts.)

skilliga andra kulturländer, icke minst i de stora ledande länderna, vara ofantligt mycket starkare och ropet på åtgärder likaledes ofantligt mycket starkare, ty man driver sannerligen där skolungdomen i åtskilliga hänseenden mera än hos oss.

Men det är på ett annat håll felet ligger, och det kommer man icke åt genom att sätta in ytterligare människor i skolkommissionen. Felet ligger hos hemmen. Det är icke rimligt att vänta sig att unga gossar eller flickor, som gå upp klockan halv sju eller sju för att börja dagens arbete, skola kunna göra detta med bibehållen fysisk och andlig hälsa, ifall de gå till sängs först sent på kvällen efter att ha tillbringat kväll efter kväll med nöjen och förströelser av ena eller andra slaget. Vad förhållandena i Stockholm angår, kan man i rent förbluffande omfattning få höra skolungdomen känna till de pjäser, som finnas å de olika teatrarnas program — för att icke tala om biografprogrammen! Och även om icke sådant i alla hem förekommer i större utsträckning, förekommer det däremot allmänt att föräldrarna allt för litet se till att barnen sköta sitt hemarbete och tillåta dem att icke göra något åt det på en tidig och förnuftig timme av dagen, utan först sent, då barnen äro trötta och sömniga och då läxläsningen och andra hemarbeten, räkningar o. s. v. gå trögt och långsamt och därför föranleder att barnen, som det heter, "stackare, få sitta långt in på nätterna med sitt förfärliga hemarbete". Om föräldrarna i allmänhet insåge sin plikt att se till och lära barnen att sköta ett hemarbete så, att det bedrivs med fart och kraft och på en sådan timme, att det icke tar bort nattsömnen, och dessutom icke vore nog flata att tillåta barnen att ägna en stor del av aftonen åt diverse nöjen och förströelser, skulle detta tal om överansträngning i skolorna i hög grad förstummas.

Naturligtvis finns det andra faktorer också. Bland annat spelar det förhållandet in, att föräldrar vilja att deras kära Karl eller Axel eller Elsa skall fram till studentexamen, ehuru vederbörande icke lämpa sig för studier utan borde sluta skolan och ägna sig åt praktiskt arbete. Det är klart att de barn, som skola fram den vägen, ehuru deras begåvning icke ligger åt det hållet, då komma att höra till de överansträngda. Däremot tror jag att det kommer att visa sig att man sannerligen icke har mycket att göra åt någon inskränkning i skolarbetet. Detta att man skulle ta bort eller i väsentlig mån inskränka hemläxorna, är enligt min tro en mycket oklok utväg. Skall undervisningen bedrivas utan att lärjungarna förut gjort det egna lilla arbetet att de förberett sig på läxorna utan de skola proppas i kunskaperna av läraren rent receptivt, så blir undervisningen både för lärarna mera slitande och för lärjungarna mera ledsam och tröttande, och de senare vänjas dessutom till mindre eget, självständigt arbete.

Det är icke förhållandet, det vågar jag påstå, att en medelmåttigt begåvad gosse eller flicka har så svårt arbete för att med medelmåttiga betyg kunna genomgå våra allmänna läroverk. Och vad detta hemarbete angår, som skulle tagas bort och som minskar deras fritid, är det väl

i allmänhet så att de ha måndagen läxfri och på det högre stadiet ett fler-*Om åtgärder mot skolungdomens överansträngning.* tal skrivningar på lärorummet, som sluta tidigt på dagen och lämna en god del av förmiddagen fri, förutom att föregående eftermiddag blir läxfri. Vidare kommer tid efter annan månadslov o. s. v. Ser man efter huru många läsdagar våra läroverk egentligen ha om året, blir detta enligt den officiella statistiken ungefär 200. De övriga 165 äro alltså icke läsdagar. (Forts.)

Man kan möjligen säga, att under vissa tider av året de unga icke få tillfälle att röra sig i fria luften under den korta tid av dagen då det verkligen är dager. Men å andra sidan har man att häremot väga, att vi här i nordén med vårt klimat ha funnit det förnuftigt att lägga ett längre lov till den ljusa och vackra delen av året, ett betydligt längre sommarlov än man håller sig med i andra länder. Dessutom äro verkligen icke ruskiga oktober- och novemberdagar lämpliga att med så stor fördel utnyttjas i fria luften, och det är enligt min tro icke till så stor skada, att man under den årstiden just använder en något större del av dagen till arbete, men kompenserar med rikligt sommarlov.

Jag har velat uttala detta, herr talman, som en motivering för min övertygelse att man icke kommer att nå något mål genom att sätta in i skolkommissionen några extra ledamöter, som skulle ha att undersöka vad skolorna synda genom att överanstränga barnen. Däremot kan det väl hända att en koncentrerings på ett klokare sätt av olika läsämnen och dylika rent fackliga, skolmässiga åtgärder kunna vara av betydelse. Men detta är utan tvivel något, som den sittande skolkommissionen anser falla inom sina naturliga uppgifter att pröva.

Om jag trodde, att det vore någon förhoppning att vinna kammarens bifall till det, skulle jag för min del yrka avslag på det föreliggande utskottsförslaget. — Ja, vid det förhållandet att jag — enligt vad jag nu hör — får understöd från flera håll, framställer jag, herr talman, detta avslagsyrkande.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall först be att få säga några ord om anledningen till att utskottet icke tillstyrkt herr Lindhagens motion i vidsträcktare mån än som skett. Jag skall göra detta därför att detta har ett visst sammanhang med det sätt, varpå utskottet behandlat en del följande motioner av herr Lindhagen i liknande ärenden, som också föreligga till behandling i kväll, och jag kan således vid behandlingen av dessa senare ärenden möjligen bliva i tillfälle att yttra mig kortare.

Herr Lindhagen har, vad gäller spørsmålet om överansträngningen i skolorna, framställt förslag om att riksdagen borde till Kungl. Maj:t framföra en del detaljerade önskemål, som enligt hans mening borde iakttas vid skolkommissionens arbete med skolreformen. Utskottet har emellertid icke funnit det lämpligt eller riktigt, att riksdagen lämnar detaljerade direktiv för det pågående utredningsarbetet. Utskottet har därför avvisat tanken på att en sådan detaljerad skrivelse skulle avlätas

Om åtgärder till Kungl. Maj:t. Vad däremot beträffar själva huvudtanken i herr mot skolung- Lindhagens motion har utskottet ansett den vara värd så stort beaktande, *domens* att utskottet icke ansett sig kunna lämna motionen alldeles utan avseende. *över-* Utskottet har nämligen hyst, och jag personligen hyser den uppfattningen, *ansträng-* att det verkligen i våra läroverk förekommer överansträngning i mycket *ning.* avsevärd omfattning. Denna överansträngning föreligger enligt min uppfattning icke blott i de fall, då den kan direkt påvisas genom andliga och kroppsliga sjukdomssymptom, utan föreligger i vida större utsträckning. Det är nog så att det forcerade arbetet särskilt under de senare åren av skolstadiet på en hel del av skolans lärjungar verkar förslappande och försvagande. Gentemot den föregående ärade talarens uttalande skulle jag kunna ställa åtskilliga uttalanden, särskilt från läkarehåll. Jag skall inskränka mig till att omnämna en resolution, som fattades vid ett möte förliden höst efter en diskussion i läkaresällskapet i Stockholm om gymnasisternas överansträngning. Det heter där: "Arbetstiden synes väl avvägd i de tre lägsta klasserna; densamma överstiger relativt sällan måttet för en lämplig arbetstid i 4:e och 5:e klasserna samt i gymnasiets första ring. Däremot är arbetstiden väsentligt för hög i realskolans klass 6 och i de tre högsta gymnasieringarna (i klass 6 tillkommer ofta den betungande nattvardsläsningen). Den höga arbetsbelastningen i dessa klasser beror på de förestående examina, däri avläggande av kunskapsprov samtidigt i en mängd ämnen kräver ett mycket betydande arbete och betungande av minnet." Så framställdes åtskilliga förslag huru dessa olägenheter skola avhjälpas, på vilka jag nu icke skall närmare ingå. Denna fråga om skolungdomens överansträngning, vilken som nämnts enligt min mening faktiskt föreligger, är såvitt jag förstår en fråga av mycket stor betydelse för det uppväxande släktet. Det är ingen skolteknisk detaljfråga, som kan eller bör behandlas enbart av skolkommissionen, som i främsta rummet torde komma att se på de rent skoltekniska angelägenheterna. Därför har utskottet ansett det icke vara ur vägen att i denna viktiga fråga föräldraintresset och läkareintresset kunna få tillfälle att göra sitt inflytande gällande. Det är visserligen sant att det kan väcka betänkligheter att öka antalet av kommissionens redan nu många ledamöter, men frågan har syntts utskottet av så stor vikt, att utskottet har tänkt sig detta som en möjlighet. Utskottet har emellertid därutinnan icke gjort något bestämt yrkande. Det är ju tänkbart att regeringen, om utskottets hemställan skulle bifallas och en skrivelse således komma till stånd, på annat sätt kunde påverka utredningen så, att de synpunkter, som jag nu framfört och som motionen avser, bliva på ett allsidigt och uttömmande sätt beaktade vid det pågående arbetet på omorganisationen av läroverken. Saken är av sådan betydelse, att jag för min del anser det klokt att avlåta en sådan skrivelse, varför jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L i n d h a g e n: Herr Alexanderson är inspektor för en skola här i Stockholm och som sådan borde han ha erfarenhet på detta

område, men jag tror knappt att herr Alexanderson haft tillfälle att in-*Om åtgärder mot skolungdomens överanstängning.*
gripa på något sätt än genom något tal vid avslutningarna. Jag har emellertid skickat denna motion bl. a. även till föreståndarinnan för den samskola, där herr Alexanderson är inspektor och som verkligen sköter den, och hon har sagt mig att hon delar en stor del av de synpunkter herr Lindhagen framfört i sin motion. Där ser man således motsättningen mellan vetenskapen och livet. Föreståndarinnan representerar livet, och herr Alexanderson representerar som vanligt endast vetenskapen inom denna församling. Nu vet jag ju att herr Alexanderson har erfarenhet från egna barn, men det är ju bekant att i dem fullkomligt rinner det, och de kunna alltså icke utgöra någon måttstock. Under sådana förhållanden, herr talman, tycker jag — liksom herr Alexanderson ansåg min motion icke förtjäna något avseende — att herr Alexandersons anförande icke heller förtjänar något avseende.

Det är verkligen här fråga om stora realiteter. Det är kanske en del av herrarna som icke ha några barn eller icke intresserat sig för denna sak, men jag känner många familjer där det är en ständig klagan över att deras barn få sitta från morgonen till sent på kvällen, och man ser hur de fysiskt lida därav, huru de blekna bort. Och då de blekna bort fysiskt, bleknar även deras intellektuella liv bort och deras livsduglighet för hela deras framtid. Man får icke misshushålla med de ungas liv på detta sätt och med så franka talesätt som herr Alexanderson kom med, då man vet att det är en brännande fråga, som för närvarande diskuteras över hela landet. Det har höjts starka röster från föräldrar och även lärare i denna sak. Jag var nyligen med på ett läraremöte, där yttranden kommo fram om huru riktigt det var som motionen framställt saken. Herr Alexanderson har kanske en annan uppfattning än jag om överanstängning. Han kanske är förkämpe t. o. m. för plugget. Men för min del betyder uppfostran en skola för livet, och den vetenskapliga och tekniska utbildningen får endast vara en måttlig överbyggnad. Om ungdomen skall förvandlas till klena, receptiva varelser eller starka, produktiva varelser är kanske det som bildar den stora principiella skillnaden mellan herr Alexandersons och mitt åskådningssätt i denna fråga.

Läkarekåren har ju också haft diskussionsmöte om denna sak. Det går icke för sig att de högre skolklassernas ungdom får stiga upp halv sju på morgonen och icke kunna för sina läxor gå i säng förrän klockan tio och ännu senare. Och detta gäller även medelmåttiga och över medelmåttiga och t. o. m. mycket begåvade barn, herr Alexanderson.

Nu är det så, att i vår materialistiska tid ha, som herrarna vet, vår författning byggts upp på en sådan grundsats, att när det gäller att bevilja bara fem öre måste riksdagen höras, men när det gäller våra själar kan allt avgöras på administrativ väg. Så är det också med undervisningsväsendet och det var väl för att vi syssla med själar och icke med pengar som de franka bravoropen höjdes för herr Alexanderson. Det hördes på klangen i bravoropen, att det icke var sakkunskapen som

Om åtgärder mot skolungdomens överansträngning.
(Forts.)

instämde med honom, utan hatet mot att man i riksdagen sysselsätter sig med andliga värden. Det hördes på den hetsiga tonen. Jag yrkar bifall, herr talman, till de andliga värdenas värdesättande i riksdagen och således även till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall icke tala om mina egna erfarenheter, inte bara därför att herr Lindhagen kommer att underkänna dem, utan även därför att jag anser det ej vara lönt att i debatten komma fram med sådana synpunkter. Jag skall emellertid be att få fästa kammarens uppmärksamhet på att både herr Lindhagen och utskottets ärade ordförande blivit bet på en sak i detta sammanhang. Det är sant, och det skall jag icke förneka, att frågan om överansträngning i skolorna är en brännande fråga, men jag kan i mycket stor utsträckning gå med på herr Alexandersons synpunkt. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att för denna brännande fråga har skolkommissionen ett intensivt intresse. Så kommer riksdagen här och säger, att det är av behovet påkallat att fästa Kungl. Maj:ts och skolkommissionens uppmärksamhet på att åt denna fråga bör ägnas stort intresse. Jag förstår icke meningen med den saken — icke alls.

Här föreligger icke något behov, så vitt jag förstår, av vad herr Lindhagen i sin motion vill ha fram, i all synnerhet såsom utskottet formulerat sitt utlåtande. Jag får säga, att jag förstår icke utskottet, som på visst sätt inbjuder till ytterligare överansträngning. Här talas om fysisk fostran på sådant sätt, att det mycket väl kan tänkas, att följden av denna omvårdnad blir ett par timmars ytterligare arbete, och det torde även vara ganska klart, att avsikten med att avhjälpa överansträngningen illuderas genom att flera timmar påläggas, även om dessa timmar ägnas åt fysisk fostran. Nu säger man: det är icke så kinkigt hur man skriver i en sådan här fråga. Man förutsätter alltid i denna kammare, att skrivelser skola tolkas förnuftigt. Men om nu över huvud taget riksdagen skall skriva, bör då riksdagen antaga skrivelsen i sådan form som den här föreligger?

Det är sant, såsom jag anmärkte från begynnelsen, att frågan om överansträngning är brännande. Men den är mest brännande på sätt herr Alexanderson påpekade, att det här gäller en lärarteknisk sak av stor utsträckning, mer än några allmänna talesätt om hemläxornas inskränkande o. s. v. Hemläxor kunna vara av olika slag. De kunna vålla överansträngning, men de kunna också läggas så, att skolarbetet i sin helhet blir underlättat.

Den välmenande, dunkla skrivelse som utskottet föreslagit riksdagen ber jag att få yrka avslag på.

Herr Reuterskiöld: Om utskottet inriktat sitt intresse på nästföljande motion och tillstyrkt riksdagen att avlåta en skrivelse, däri det verkligen önskvärda däri att de individuella anlagen och utvecklingsmöjligheterna icke få falla under bedömande av lärarkårerna, — sista mo-

mentet i den motionen alltså — bleve betonat, så skulle jag kunnat förstå det, men nu har utskottet i stället vid lottdragningen om vilka av herr Lindhagens motioner borde tillstyrkas inriktat sig på att förorda denna motion med förbiseende av den nästföljande, om vilken utskottet hemställer, att ingen åtgärd måtte vidtagas. Vid sådant förhållande, herr talman, ber jag att helt få instämma i det yrkande, som framställts av min ärade kollega på samma länsbank, och yrkar således avslag på utskottets hemställan.

*Om åtgärder
mot skolung-
domens
över-
ansträng-
ning.
(Forts.)*

Friherre Barnekow: Man har under debatten sagt att skolkommissionen hyser ett stort intresse för frågan om överansträngning i skolorna. Jag har talat med några ledamöter av skolkommissionen, och då fått höra: det förekommer icke någon överansträngning. Det är verkligen en smula genant att uppträda i denna fråga, därför att var och en talar om sin erfarenhet, och då herr Alexanderson och herr Olsson säga, att det icke förekommer någon överansträngning i skolorna, så beror det på att de icke lidit av sådant i sin ungdom. Man måste ju då få det intryck att vi andra äro obegåvade, det må nu vara hänt, men herr Alexanderson tillade en sak, att de som icke kunna följa med riktigt i skolan kunna gärna sluta och gå till de praktiska yrkena. Ja, men det heter nu för tiden: i de praktiska yrkena behövas också kunskaper, och hur skola de kunna få det, om de icke få komma fram en smula i skolan.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Här finner man huru vetenskapen och funktionarismen från olika håll sammansvärja sig mot lekmanerfarenheten och lekmanaförståndet, från de högsta skolauktoriteter till de lägre. Nu påstår och herr Olsson, att skolkommissionen har ett intensivt intresse för saken, och således behöves det icke någon skrivelse; varemot friherre Barnekow säger, att han har talat med många ledamöter av kommissionen, och de hava sagt, att det icke finnes någon överansträngning alls.

Skolkommissionen består företrädesvis av representanter för elementarläroverken och dessa representanter sitta där med ofta förutfattade meningar och låta dem gå ut över de oskyldiga och förtryckta barnen. Hemmen, erfarenheten och sunda förnuftet få icke heller något att säga. Herr Olsson kan väl medgiva, att saken är åtminstone misstänkt, då han själv säger, att frågan är föremål för intensivt intresse i skolkommissionen, medan detta bestrides från annat håll. Även jag har hört, att det är mycket minimalt intresse för saken i kommissionen. Jag förstår icke varifrån herr Olsson fått sitt förmenande. Det måtte vara en konstruktion "aus dem Tiefe seines Bewusstseins", såsom tyskarna kalla det, och icke byggt på praktisk erfarenhet. För övrigt lär det vara olika meningar även inom skolkommissionen om vad den skall komma till för resultat i allmänhet. Man omflyttar helst

Om åtgärder sakerna i makulaturismens tidevarv och undviker i det längsta omda-
mot skolung-ningar.

domens
över-
ansträng-
ning.
(Forts.)

Nu slutade herr Olsson, och däri instämde representanten för den högsta lärarkorporationen, herr Reuterskiöld, med att utskottets kläm var oklar. En god vilja kan gott utläsa den tydliga meningen. Den var dock icke oklar enligt herr Olssons första motivering, ty då hette det att skolkommissionen redan intresserade sig för vad utskottet föreslog. Och hur skulle skolkommissionen kunna intressera sig för en oklar sak? Herr Olssons anförande hänger icke ihop. Vi hoppas många och förvänta, att lekmanndömet bör någon gång få göra sig gällande eller åtminstone få en syl i vädret och icke fullkomligt ligga under för den högre lärarbyråkratien.

Herr Johansson, Johan Peter: Trots de vackra ord, som den siste ärade talaren fällde om folkskollärarna, måste jag erkänna, att jag i min uppfattning kommer närmast till herr Alexanderson och skulle därför vilja instämma med honom. Jag ber emellertid att få lämna några upplysningar, som möjligen kunna hava inflytande på sakens avgörande. För det första är det ett icke framhållet faktum, att kommissionen under hela den tid, den behandlat den fråga, som här är före, eller frågan om överansträngning i skolorna, tillkallat fyra läkare, två manliga och två kvinnliga, på sitt område de mest kompetenta, för att samarbeta med kommissionen. Och dessa hava följt arbetet hela tiden. För det andra detta, att alla skolformer äro representerade i skolkommissionen och även föräldraintresset är tillgodosett där. Och slutligen har ecklesiastikministern offentligt i tidningarna uttalat sig om och låtit förstå, att skolkommissionen har sin särskilda uppmärksamhet fästad just vid överansträngningen, och att man skulle försöka råda bot för denna genom annan ämnesfördelning och genom utmönstring av vissa ämnen i studentexamen, så att den blir mera koncentrerad. Och jag vill tillägga, att kommissionens arbete nu framskridit så långt, att en del av utlåtandet justerats och är under tryckning. Det vore väl ganska orimligt, om man nu skulle sätta till nya representanter, som skulle riva upp alltsammans, när kommissionen är så nära slutet på sitt arbete.

Jag ber att få instämma i det av herr Alexanderson framställda yrkandet.

Herr Nilson, Karl August: Jag beklagar endast, att denna allvarliga fråga tyckes tagas mindre allvarligt här i kammaren i dag. Det är i vårt land hundratals familjer, som se på denna fråga på helt annat sätt, än som i dag här kommit till synes, och jag tror icke, att denna fråga kan läggas upp efter sådana skolmästarsynpunkter, som vi fått vara med om här i dag. Det är nog andra synpunkter som böra läggas på den. Och med all aktning för herrar lärare är det nog alltid så, att de se saken från sin synpunkt och icke från hemmens. Hemmens

synpunkt, det veta vi alla, är en helt annan. Erfarenheten vittnar om att det förekommer svår överansträngning under vissa ålderstider, både för gossar och allra mest för flickor, och det är ganska olika förhållanden på olika platser. Det finnes elementarläroverk, som tillämpa mera lämpliga undervisningsplaner och anordningar för undervisningen. Vid andra däremot har man icke kommit till sådan insikt i frågan utan går efter gamla normer och gamla principer, gamla skoltyper, och sådant behöver naturligtvis skolkommissionen taga hand om.

*Om åtgärder
mot skolung-
domens
över-
ansträng-
ning.
(Forts.)*

Herr Alexanderson påstod, att det var hemmens fel. Det kan naturligtvis vara så i många fall. Men då herr Alexanderson talade om att barnen besöka teatrar och biografer i stället för att stanna hemma och lära sig sina hemläxor, då talade han om Stockholmsförhållanden, och Stockholm är gud ske lov icke hela Sverige ännu, och sådana förhållanden som finnas i Stockholm existera icke i landsorten eller i de mindre städerna.

Vad blir nu resultatet, om kammaren avslår denna utskottets hemställan i dag? Jo, naturligtvis att kammaren därmed har skrivit under herrar Alexandersons, Reuterskiölds och Olssons mening, att det icke förekommer någon överansträngning i skolorna. Ett sådant underskrivande kan jag för min del icke vara med om, och därför, herr talman, hemställer jag, att kammaren såsom en opinionsyttring måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Borell: Jag är uppkallad av ett yttrande av herr Olsson. Han sade, att utskottets förslag att ökad omsorg bör ägnas ungdomens fysiska fostran nödvändigt skulle medföra ökat antal lärotimmar. Det förstår nog herr Olsson själv, att det icke behöver göra, och att det icke kan ligga en sådan mening i utskottets utlåtande. Den ton herr Olsson anslag i sitt yttrande stärker mig för övrigt i den förmodan jag förut haft, att man från många håll inom skolverken skall stöta på ytterligt motstånd mot ett förslag sådant som detta. Och detta är ganska naturligt. Jag förstår mycket väl, att skolintresset kan komma att skymma bort utsikterna och synpunkterna för de andra allmänna intressena i denna fråga.

Jag vill stryka under vad herr Nilson sist sade. Jag är förvissad, att det finnes ett oändligt antal hem i detta land, där man har sympati för denna skrivelse och där man ganska hårt känt trycket av de nuvarande förhållandena.

Mot herr Reuterskiöld vill jag, då han redan nu yttrat sig om det sätt varpå utskottet behandlat nästkommande motion, säga, att utskottet visst icke förbisett vikten av vissa av de däri framställda förslagen och att det inom utskottet uttalades den enhälliga uppfattning, som också tagit sig uttryck i utskottets motivering, att man bör gå fram med den yttersta varsamhet, om man över huvud skall genomföra något sådant som ett urval på tidigare eller senare stadium inom skolan. För min personliga del lutar jag åt den uppfattningen att det är klokare att behålla det

Om åtgärder mot skolungdomens överansträngning.
(Forts.)

nuvarande systemet, med de olägenheter det kan hava med sig, än att giva sig in på ett sådant urval, som man från åtskilliga håll synes tänka sig såsom möjligt och önskvärt. Att utskottet avstyrkt en skrivelse i den frågan beror på att det ännu icke härutinnan föreligger något förslag. Man vet icke, om det över huvud taget kommer något sådant eller vilken form det kommer att få. Frågan är alltså för tidigt väckt. Det blir en senare angelägenhet att kritisera förslaget, i händelse det kommer att framställas.

Herr Olsson, Oscar: Utskottets ärade ordförande tog nog fel, då han sade att han förstod, att min uppfattning skulle bero på någon särskild skolmästarhänsyn. Han förstod mig icke alls! Jag har icke talat från någon särskild skolmästarsynpunkt, utan jag har talat från hemmens synpunkt. Men att jag blev missförstådd är ganska naturligt, när jag tänker mig litet närmare om. Här tyckes vara på modet, att man skall tala i bekännelseform, giva sin trosbekännelse i vilken fråga som än föreligger. Jag har yttrat mig i saken utan att göra någon slags bekännelse. Skall jag i någon mån tillmötesgå bekännelsekravet från åtskilliga håll och i någon liten mån komma in på vad herr Lindhagen och herr Nilson, Karl August, ansågo allena saliggörande i en debatt, skall jag be att få säga, att det torde knappast finnas någon person här i kammaren, som är så misstrogen mot skolväsende och skolsystem som jag. Och jag ber också att ytterligare få trycka på att, när herr Nilson, Karl August, liksom herr Lindhagen påstodo, att jag förnekade, att överansträngning förekommer, jag sagt bestämt ifrån att överansträngning förekommer. Men jag tror, att dessa herrar taga fel, när de med så allmänna vackra talesätt tro, att de kunna komma åt denna sort av överansträngning.

Så var herr Alexanderson lite inne på denna sort av överansträngning, då han talade om lärometoden och dess brister.

Det är alldeles icke ur djupet av mitt medvetande jag bär fram en anmärkning mot detta skrivelseförslag. Herr Lindhagen fick av en senare talare upplysning om hur skolkommissionen ägnar denna fråga uppmärksamhet, och jag vill fästa uppmärksamheten på att just skolkommissionen har mycket intensiva funderingar rörande koncentrationsläsningen, ämnenas förläggning, ämnenas anordning och — det är min förhoppning fast jag icke sett det, och jag är rädd, att min förhoppning kan komma på skam — frågan om själva metoden med läxläsningen. När kommissionens utlåtande föreligger, anser jag möjligen tiden vara inne att gå till kritik på det. Jag kan icke vara med om att liksom utskottets ärade ordförande kasta kritik över en utredning som icke föreligger. Det kan roa visst folk, men mig roar det icke.

Då det dessutom anmärkts, att det är tämligen onödigt att insinuera, att omvårdnaden om fysisk fostran skulle medföra extra timmar, har jag en viss dyster erfarenhet av sådana synpunkter från åtskilliga håll, enär det finns folk som inbilla sig, att gymnastiktimmar till det öv-

riga arbetet äro så uppfriskande för barn, då de i själva verket mera
 äro utpumpande.

Herr Lindhagen anmärkte slutligen, att jag påtalat att den här saken var så oklar. Jag kanske uttryckte mig otydligt. Jag sade, att yttrandet som utskottet kommit med var oklart formulerat, och det håller jag fortfarande på. Och från den synpunkten är det jag anser det så mycket mindre lönt att här i onödan orda om skrivelse, då frågan veterligen är under utredning med uppmärksamheten fästad på den punkt varom nu är fråga.

*Om åtgärder
 mot skolung-
 domens
 över-
 ansträng-
 ning.
 (Forts.)*

Herr L i n d h a g e n: Herr Olsson har särskilt framhållit det gamla skälet för motioners avstyrkande, men en och annan gång inträffar det, såsom det ofta inträffade förr i världen, att man i fråga om en sak, som är under utredning, anser att den rätta tidpunkten just är inne för svenska folket att framföra sina bekymmer, innan utredningsförslaget föreligger såsom ett faktum. Det är väl icke på det sättet att, sedan en utredning kommit till och föreligger färdig, först då svenska folket må komma med sina bekymmer och att först då man skulle få tänka på vad det kan bli för effekt av de gjorda påminnelserna. Sedan en utredning skrivits ned och sedan densamma bitit sig fast vid något visst, fordras det domkrafter för att komma ifrån detta. Därför, i denna viktiga, för människorna verkligen viktiga fråga är det icke för mycket, då man hör, huru speciellt från vissa lärarehåll ett oändligt motstånd möter, att man påpekar vilken betydelse denna sak i realiteten har för barnen, familjerna och den andliga såväl som den kroppsliga folkhälsan. Jag ber således, innan det är för sent, innan kommissionerna genom ett beslut om denna sak bitit sig fast, att få framföra en uppfattning, ett bekymmer som kommer ifrån tusentals hem, ty jag anser det av vikt att det kommer fram innan det är för sent.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning vara uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller första kammarens första tillfälliga utskotts i utlåtande nr 3 gjorda hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Om åtgärder mot skolungfallit sålunda: Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava ut-

domens
över-
ansträng-
ning.

(Forts.)

Ja — 63;

Nej — 53.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Ifrågasatt
omorganisa-
tion av un-
dervisnings-
väsendet.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående omorganisation av undervisningsväsendet.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 148, hade herr *Lindhagen* hemställt,

att riksdagen ville anhålla hos regeringen, att undervisningen i skolorna måtte så omorganiseras:

att all landets ungdom bleve likvärdigt uppfostrad till högre bildning, lämpad efter olika önskingar, anlag och uppgifter;

att staten övertog kostnaden för denna ungdoms underhåll och undervisning under lärotiden, i den mån den ej kunde annorstädes bestridas;

att i undervisningsplanen inginge även fostran i karaktärsdanning, medkänsla, praktiskt arbete och kroppskultur;

att den nuvarande skolans favoriter, den receptiva ungdomen, ej undanträngde omtanken om den produktiva ungdomen, som vore mera lagd för att tänka själv; samt

att största misstro ägnades åt projekten om urval genom lärarekåren för tillträde till högre lärokurser eller med andra ord en byråkratis nyckfulla och känslolösa förfogande över barnens själar och framtids öden utan dessas och deras målsmäns samtycke, varigenom dessutom skulle tillskapas en ny överklass.

I det föreliggande utlåtandet hade utskottet på angivna skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Förevarande motion har en mycket större omfattning än den föregående. Den avser nämligen ingenting mindre än att ställa under debatt, huruvida icke i dessa tider, då överallt talas och kämpas för att lösa den s. k. sociala frågan med maktmedel, och med maktmedel av olika slag, majoritetsvåld, byråkratvåld, vapenvåld och allt vad man kan hitta på, man icke kan finna någon utväg, som på ett milt och organiskt sätt kan föra fram denna angelägenhet till slutlig lösning. Det är då för mig åtminstone uppenbart, att anlednin-

gen till rådande klasskillnad i världen i främsta rummet är den olika bildningsnivå, som bibringas samhällets medlemmar, ehuru denna skillnad visserligen ock beror på olika förmögenhetsförhållanden. I själva verket är det den olika bildningsnivån som skapar den stora klasskillnaden, och lösningen skulle således vara att bibringa ungdomen i allmänhet en likvärdig uppfostran långt framåt. Sedan en sådan bildningsgrund blivit lagd, kan det väl antagas, att ingen skall sätta sig på sina höga hästar över de andra. På detta sätt skulle den sociala frågan lösas under en jämförelsevis kort tid och utan mera smärtsamma åtgärder.

*Ifrågasatt
omorganisa-
tion av un-
dervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Då säger man, detta blir för dyrt. Men då blir svaret, att även världskriget var för dyrt för de stater, som utkämpade detsamma. Här ha vi det sociala kriget, och för krig fordras pengar, men kan man använda pengarna på en bättre uppfostran, på att giva en likvärdig uppfostran åt alla samhällsmedlemmar, så är det en krigskostnad, som är produktiv och lönar sig ofantligt, och ingalunda lär det kunna sägas, att det bliver mera svårt än att anbringa stora krigskostnader för ett världskrig.

Nu är givet, att denna undervisning, som jag förutsätter skulle motsvara studentexamen för alla medborgare, borde vara organiserad på ett mycket olika sätt än nu är fallet. Det behöfves ock ett visst underhåll åt sådana ungdomens föräldrar, som numera måste taga sina barn ur skolan, dels på grund av brist på medel och dels för att barnen även måste bidraga till föräldrarnas uppehälle. Staten finge övertaga även detta underhåll, till dess barnen vunnit bildning och deras uppfostran blivit fullbordad. Vi ha redan nu invaliditets- och ålderdomsförsäkring, som i själva verket går i denna riktning. Då kommer den andra invändningen, och det är den, att då vore det ingen människa, som ägnade sig åt det oundgängliga svåra kroppsarbetet. Däremot måste för det första svaras, att det går väl icke an att göra en sådan invändning, principielt till en början, ty det skulle betyda, att det vore nödvändigt att bibehålla en slags slavkast för de grövsta sysslorna. Men huru skall man då bära sig åt? Delvis kan problemet lösas genom uppfinningar, varigenom medels maskinkraft kunde förrättas de tyngsta arbetena, uppfinningar nämligen, som gingo i sådan riktning som t. ex. ångplogen, genom vilken det tyngsta arbete kunde underlättas. Ett annat sätt är att för särskilda arbeten införa civil värnplikt. Och för det tredje må erinras, att ifall alla landets barn finge likvärdig uppfostran jämte enahanda inkomster och tämligen samma anseende, en stor del personer funne det mera med sin fördel och sitt intresse förenligt att ägna sig åt arbete i fria luften, hellre än åt t. ex. stillasittande kontorsgöromål inomhus.

Varför sitter nu en och annan och småler åt detta program? Det synes mig dock att man bör eftersträva ett sådant sakernas tillstånd hellre än att använda pengar på att lära folk att slå ihjäl varandra. Vi måste i alla fall tillgripa sådana åtgärder, och göra vi det icke själva,

Ifrågasatt omorganisering av undervisningsväsendet. komma förhållandena att försöka det, med risk att i stället kasta oss ut i kaos. Det finnes här två vägar, den ena är mildhetens, rättvisans och samvetets väg och den andra är intressenas marsch mot undergången. Man kan knappast ha något emot kaos, om det icke finnes någon annan utväg, ty då bli vi omsider bröder, då är både kapital och annat borta — med löneförhöjningar och andra dylika behagligheter. Mänskligheten finge frysande, svältande och döende arbeta sig upp så gott den kan igen. Det blir åtminstone ett fullständigt broderskap. Det är dock icke säkert att det skulle vara så länge, ty när de komma på benen igen, kanske samma dans skulle börja på nytt. Det är icke säkert att vid återuppbyggandet det blir bättre, såvida icke människorna genom olyckan fått förmåga att skapa sig en god vilja, ty det är den goda viljan det hänger på.

(Forts.)

Skulle vi icke redan nu hellre börja på med en förändring på ett fruktbarare sätt? Jag anser detta vara av ofantlig vikt för att påskynda en mänsklig lösning av den sociala frågan och yrkar därför bifall till motionen.

Herr Borell: Jag har redan förut angivit skälen, varför utskottet ställt sig avvisande mot ifrågavarande förslag, och under återropande härav tillåter jag mig yrka avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå och bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om skolundervisningens reformering i viss riktning. Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för att i skolundervisningen barnen må erhålla förnimmelse av en mänsklighet samt av betydelsen av fred och rättvisa.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 149, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville anhålla, att vid reformarbetet i skolfrågan även måtte behjärtas, att såsom en konsekvens av söndagsprogrammen, måtte i läseböckerna och även i den ordinarie exakta undervisningen bibringas barnen förnimmelse av tillvaron utav en mänsklighet och betydelsen av fredens och rättvisans tankar i förhållandet mellan stater och individer.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Denna motion måste vara alldeles befängd, ty många av herrarna småle medlidsamt. Jag skall emellertid för att urskulda mig anföra, huru den kom till. Jag råkade en kväll att få tag i en av mina barns obligatoriska skolböcker, en läsebok i svensk litteratur; jag slog på måfå upp en sida och fann där en dikt, "Varen svenske", av Daniel Fallström, och jag får säga att den också kunde läsas, ty den var i versifikatoriskt avseende ganska väl funnen. Men jag fann sedan att av övriga i boken förekommande "politiska" utdrag, de flesta rörde sig om samma sak "varen svenske" och så kom jag till något slutkapitel i boken, vari man till sist uppfordrade ungdomen att hava den största respekt för värnpliktens fosterländska betydelse. Däremot fann jag icke en enda uppsats, som hänvisade barnen till att de skulle förstå att det fanns också en mänsklighet och att vi bara äro en del av mänskligheten.

Om skolundervisningens reformering i viss riktning.
(Forts.)

Sammanhanget är visserligen lättast att fatta med det egna landet. Där har man sina rötter. Men en arbetsdelning äger därvid rum, genom vilken var och en borde förstå, att alla äro bara en del av det hela, och att man icke kan älska delen utan att älska det hela. Framförallt bör man säga barnen, att fred och rättvisa mellan stater och individer, det är något ofantligt mycket förmer än vördnaden för värnpliktens fosterländska betydelse. Detta är, såsom jag kan finna, löjligt för många, isynnerhet för universitetsfolket tyckes det.

Nu säger utskottet, att det funnit att i den folkskolekonstitution som år 1919 infördes fanns en del uppfordringar att verka vid undervisningen i detta syfte. I vad mån dessa uppfordringar följts, känner jag icke till. Ofta brukar en sådan sak stå blott på papperet, när den icke blivit organiserad och förverkligad också i levernet. Men det är i alla fall en vacker ansats. Det frapperar i alla fall, att ledningen för vårt undervisningsväsende uttalat dessa vackra grundsatser angående mänsklighetens betydelse i folkskolornas undervisningsplan, under det att de få saknas fortfarande i undervisningsplanen vid de allmänna läroverken, ja ibland mynna ut i ett förhärlikande av den allmänna värnplikten.

Måhända beror skillnaden därpå, att folkskolornas lärare faktiskt äro mera intresserade för denna sak, för det första därför att de få mera pedagogisk undervisning än de allmänna läroverkens lärare, och för det andra därför, att de stå det verkliga livet närmare. Jag hörde nyligen anmärkas från en ung universitetsman under en debatt, att de blivande lärarna vid de allmänna läroverken ligga vid universiteten och studera vetenskapen; de som då icke få universitetsplatser eller misslyckats i sitt vetenskapliga arbete, falla tillbaka på skolorna såsom en nödfallsutväg. Men deras undervisning i pedagogiskt avseende är ganska rudimentär till skillnad från den, som gives åt folkskollärarna. Jag misstänker att det är något i detta yttrande. För min personliga del har jag ock funnit, att elementarlärarna äro mycket konservativare än folkskollärarna. I detta avseende är det ingen jämförelse, det är som två olika världar. Och då ordföranden i utskottet var övertygad, att därför att folkskol-

Om skolundervisningsreformerande i viss riktning.
(Forts.)

lärarna drivit fram några riktiga tankar, skulle det lyckas att framdriva en liknande nitälskan från elementarlärarnas sida, så kan jag icke med tillförsikt dela hans övertygelse. Av denna anledning, herr talman, och då jag för min del funnit, att påminnelser äro mycket nyttiga och nödvändiga i synnerhet i en sådan här fråga, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Borell: Det är märkvärdigt, att herr Lindhagen har så liten tro till effekten av skrivelser, när förslag därom komma från andra, men sätter så mycket större tilltro till resultatet av skrivelser, angående vilka han själv väckt förslag! Jag har icke samma förtröstan som han. Jag tror icke att herr Lindhagen med de många skrivelseförslag, som nu äro ifråga, kommer att nå det mål han vill. Denna motion liksom de andra motioner, som finnas längre bort på listan, utgöra i själva verket från herr Lindhagens sida en sorts predikan, i vilken han talar till våra hjärtan och samveten. Någon annan verkan än den, som kan givas av en sådan predikan, kan han, enligt min enskilda mening, icke nå, och denna verkan kommer icke att ökas genom sådana ofruktbara skrivelseförslag, som herr Lindhagen yrkar på. Jag tillåter mig således att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den siste talaren har medgivit, att när det är skrivet om denna sak i konstitutionen för folkskollärarna, kan man ha förtröstan att det också blir skrivet i konstitutionen för elementarlärarna. Däri ligger således en antydning, att hade det icke varit skrivit för folkskollärarna, skulle utskottet hava tillstyrkt den föreslagna skrivelsen. Det tror jag nu emellertid icke för min privata del, men man kan ju i alla fall resonera på det sättet. Därmed har utskottet ju indirekt tillstyrkt skrivelsen; det har ju i sitt första betänkande i anledning av dessa skolmotioner direkt tillstyrkt en skrivelse och trott på verkan därav. Varför då icke göra på samma sätt i detta fall? Det har jag frågat mig, och jag har förundrat mig över utskottets olika behandling av dessa fyra motioner.

Herr Hellberg: Det är kanske inopportunt och det torde anses onödigt att yttra sig om denna sak, då jag förmodar att det å vissa håll kommer att betraktas bara såsom en bekännelse, men jag kan inte hjälpa, att jag känner mig uppfordrad att bekänna, att jag anser herr Lindhagen i denna fråga ha alldeles rätt. Jag har ett mångårigt intryck av att undervisningen vid de allmänna läroverken bedrives på ett sätt, som måste anses fullkomligt stridande mot den anda, i vilken vi särskilt efter Sveriges inträde i Nationernas förbund böra tillkännagiva vår önskan att landet numera skall verka. Jag anser det således inte alls obehövt, att det från riksdagens sida en gång, särskilt vid detta tillfälle, på grund av de nya förhållanden, som inträtt efter världskriget, säges ifrån, att det är en mycket viktig angelägenhet, att vid undervisningen ungdomen

hädanefter icke bibringas en mer eller mindre chauvinistisk uppfattning, såsom faktiskt förut i mycket hög grad varit fallet vid de allmänna läroverken, utan att det bör läggas vikt på, att ungdomen får en uppfattning av de nya mål, mot vilka samtliga stater måste arbeta sig fram, såvida vi skola kunna hoppas på en bättre framtid såväl för individerna som för staterna och för mänskligheten. Herr talman, jag yrkar bifall till herr Lindhagens motion.

Om skolundervisningens reformerande i viss riktning.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt, samt vidare därpå att kammaren skulle, med avslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller första kammarens första tillfälliga utskotts i utlåtande nr 5 gjorda hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 50.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om beredande åt riksdagen av medinflytande vid bestämmande av huvudgrunder för den tillämnade skolreformen.

Om riksdagens medverkan vid en tillämnad skolreform.

I en inom första kammaren väckt och till utskottet remitterad motion, nr 150, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att huvudgrunderna för den tillämnade skolreformen icke bringades till utförande utan att riksdagen erhöle medinflytande på det sätt, som kunde befinnas av förhållandena påkallat.

Utskottet hade i sitt utlåtande av anförd orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Om riksdagens medverkan vid en tillämnad skolreform.
(Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Förelämnad motion av herr Lindhagen är enligt min mening värd den allra största uppmärksamhet från riksdagens sida. Just på detta område har under de senare åren — visserligen icke från den nu sittande regeringens sida, men under en föregående regim — ådagalagts en maktfullkomlighet, som lyckligtvis är enastående i vårt konstitutionella stats-
skicks hittillsvarande historia.

Jag vill därvid först och främst erinra om undervisningsplanen för rikets folkskolor av den 31 oktober 1919. Den beslutades utan församlingarnas, utan riksdagens hörande, ja, utan att ens myndigheterna blivit på sätt som bort hörda; och likväl innebar denna undervisningsplan en utomordentligt genomgripande förändring av hela undervisningsväsendet vid folkskolan, särskilt vad kristendomsämnet beträffar. Det har från visst håll länge påyrkats, att man i folkskolan skulle få en historisk och konfessionslös kristendomsundervisning. Men det har endast varit enstaka röster, som höjts härför, och kravet har icke uppburits av någon allmän folkmening. Tvärtom! Den stora massan av vårt folk ute i bygderna har reagerat emot, att kristendomsundervisningen på detta sätt skulle förlora sin kristliga karaktär och i stället omläggas till att bli historisk och konfessionslös. Genom den nya undervisningsplanen ställdes vårt folk helt plötsligt inför det fullbordade faktum, att kristendomsundervisningen blivit så omlagd. Men icke nog härmed; tiden för kristendomsundervisningen inskränktes även till ett minimum. Dittills hade gällt såsom det normala, att undervisningstiden skulle vara per vecka 4 timmar i småskolan och 5 timmar i folkskolan i varje klass. I den nya undervisningsplanen är tiden såväl i folkskolan som i småskolan inskränkt till allenast 2 timmar i veckan. Då man betänker, att från varje timme bortgår 15 minuters rast, blir den effektiva tiden för undervisning i kristendom i skolan en och en halv timme i veckan. Jag tror icke, att det har varit vare sig riksdagens eller vårt folks mening, att kristendomsämnet skulle på det sättet trängas tillbaka och degraderas på skolschemat. Detta ämne har hittills erkänt varit skolans huvudämne; nu är det ett biämne, där den knappa undervisningstiden icke medgiver bibringandet av någon verklig och varaktig kunskap. Hade frågan icke behandlats på det sätt, som skett, utan i samråd med riksdagen, är jag viss om, att utgången blivit en annan.

Därtill kommer, att genom den nya undervisningsplanen ett betydande ingrepp skett uti den kommunala självstyrelsen. Enligt hittills gällande bestämmelser ha skolråden i församlingarna ägt att själva bestämma om såväl lärotider som läroböcker, endast med ledning av en s. k. normalplan, som utfärdades från ecklesiastikdepartementet. Denna normalplan var ingen bindande författning, utan tjänade endast till förebild och ledning vid upprättandet av de särskilda skolreglementena. Men nu är det helt annorlunda. Den nya undervisningsplanen är en kungl. kungörelse, som i väsentliga delar och särskilt i fråga om timantalet är bindande med kraften av gällande lag. På det sättet har Kungl. Maj:t,

utan riksdagens hörande, trängt in på den kommunala självstyrelsens område; och följden kommer snart — när de 3 stadgade övergångsåren äro ute — att visa sig i stegrade krav på lärarekrafter och skolbyggnader, medförande betydande kostnader för kommunerna. Den som icke ser upp med ögonen, får se upp med pungen. Nog hade det väl varit i sin ordning, att riksdagen haft ett ord med i laget vid en så betydande förändring, som så nära berör kommunernas självbestämmanderätt och ekonomi.

Om riksdagens medverkan vid en tillämnad skolreform.
(Forts.)

Vidare ber jag i detta sammanhang få erinra om den nya boställsordningen för lärarepersonalen vid folk- och småskolor. Den har i viss mån varit underställd riksdagens granskning; men vid utfärdandet har Kungl. Maj:t i åtskilliga hänseenden gått vida utöver, vad riksdagen medgivit, och därigenom åsamkat kommunerna onödiga och dryga utgifter för folkskoleväsendet. Frågan var före vid 1918 års riksdag i samband med ett allmänt ordnande av lärarepersonalens löne- och pensionsförhållanden. I den kungl. propositionen uttalades, att Kungl. Maj:t hade för avsikt att utfärda en boställsordning enligt vissa i propositionen angivna huvudgrunder; och riksdagen yttrade med anledning därav, att riksdagen ansett sig kunna biträda de sålunda framlagda huvudgrunderna; och överlämnades åt Kungl. Maj:t att utfärda de normerande bestämmelser, som kunde vara erforderliga och gagneliga som vägledning vid tillämpningen av dessa grunder. Kungl. Maj:t utfärdade därefter en mycket detaljerad kungl. kungörelse angående boställsordning för lärarepersonalen vid folk- och småskolor den 18 september 1918. En jämförelse mellan denna författning och de utav riksdagen godkända huvudgrunderna visar, att det hade varit ganska klokt, om riksdagen hade förbehållit sig en verklig medbestämmanderätt även ifråga om detaljbestämmelserna. Så har skett i fråga om prästerskapets boställen; men i fråga om folkskolläraernas har riksdagen försummat att tillvarata sina intressen, med påföljd, att församlingarna nu få se upp med debetsedlarna i stället. Jag skulle tro, att man redan litet varstades i landet börjat få smaka på vad den nya boställsordningen innebär ifråga om kostnader för lärarebostäder.

I de av riksdagen godkända huvudgrunderna, punkt 1, heter det, att "lärarebostad skall vara förlagd antingen till särskilt i skolans närhet liggande hus eller ock till skolhuset". Där inrymdes sålunda en frihet för församlingarna att själva fritt bestämma, huruvida de ville inrymma lärarebostaden i skolan eller bygga ett särskilt bostadshus. Men i den sedermera utfärdade boställsordningen är detta stadgande skärpt på ett sätt, som är ägnat att i hög grad betunga församlingarnas ekonomi, och som jag är viss om, att riksdagen aldrig skulle hava godkänt. Där stadgas nämligen, att — med undantag endast i visst föreskrivet fall — "tjänstebostad *skall* vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet". Endast om tjänstebostaden är inskränkt till två rum och kök, vilket ju är fallet endast med bostad för lärarinna, eller om tjänstebostaden ej lämpligen *kan* förläggas till särskilt hus, får den inrymmas

Om riksdagens medverkan vid en tillämnad skolreform. i skolhuset, men i sådant fall får den icke vara belägen över eller under skolsalen, vilket ju nödvändiggör, att skolhuset måste byggas vida större än som eljest kunde vara behöfvligt.

Angående rummens storlek innehöllo de av riksdagen godkända huvudgrunderna ingen bestämmelse; men i den utfärdade boställsordningen är föreskrivet (§ 3 mom. 1), att "tjänstebostaden skall innehålla, för ordinarie manlig folkskollärare minst 3 i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter samt för ordinarie kvinnlig folkskollärare minst 2 i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter". Det är intet litet svängrum, som sålunda består folkskolans lärare och lärarinnor, och det torde nog komma att märkas på debetsedlarna.

Utöver huvudgrunderna har även föreskrivits, att varje lärare och lärarinna skall erhålla ved "upphuggen och framforslad till samt inlagd i den till bostaden hörande vedboden". Till jämförelse kan ju nämnas, att församlingens präst, om skog finnes på prästbostället, visserligen äger där bekomma ved, men själv får bekosta dess fällning, hemforsling, upphuggning och inläggning i vedboden.

Vidare har utöver huvudgrunderna stadgats, att syn å dessa lärarebostäder skall förrättas av vederbörande folkskoleinspektör som ensam beslutar vilka nybyggnader eller reparationer som skola åläggas församlingen och även själv efterser och kontrollerar att sålunda påsynta arbeten bliva fullgjorda. Folkskoleinspektören är domare och exekutor i en person. Det är en ren parodi på syn. Denne mäktige herre är allena bjudande och befallande över församlingens såväl nybyggnadssom underhållsskyldighet. Och någon rättighet för församlingen att överklaga hans beslut finnes i denna besynnerliga boställsordning icke stadgad.

Nog hade det varit i sin ordning, att en i kommunernas ekonomi så djupt ingripande författning hade, även i detalj, beslutats av regeringen och riksdag samfällt.

Den fråga, som emellertid närmast beröres i herr Lindhagens motion, är frågan om den tillämnade allmänna skolreformen. Därmed syftas på de förslag, som väntas från den stora skolkommissionen, vilken, på föredragning av herr Värner Rydén, tillsattes den 31 december 1918 med uppgift att utreda frågorna om bottenskoleidéns genomförande, flickskolornas förstatligande och gymnasiernas reformering.

I de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för kommitténs arbete heter det bland annat: "Som en första grundläggande princip bör uppställas, att skolväsendet i dess helhet skall i organisatoriskt hänseende utgöra en sammanhängande enhet med folkskolan såsom den grund, på vilken övriga läroanstalter, organiskt förbundna med varandra, bygga. Inom den blivande skolorganisationen bör följaktligen finnas rum för allenast en enda av staten understödd barndomsskola. — — — Som en andra grundprincip för den anbefallda revisionen bör

förutsättas, att staten tar sig an flickornas utbildning i samma utsträckning som gossarnas. Denna princip förverkligas genom privatskolornas regelmässiga ombildning till stats- eller kommunala skolor. Därmed avhjälpas de nuvarande olägenheterna med oskäligt betungande terminsavgifter och ekonomiskt svag utrustning av läroanstalterna, varjämte lärarpersonalen erhåller en ekonomiskt och rättsligt tryggad ställning. — — — Gymnasialreformen måste inriktas på en rikare linjeuppdelning, därvid nås ett större fördjupande av den grupp av ämnen, som linjen ifråga omfattar. Till en sådan kvalitativ höjning av nivån hos de från läroverken utexaminerade skulle det även bidraga, därest tillträde till särskilt gymnasiet i större utsträckning än nu gjordes beroende av verklig studiebegåvning.”

Om riksdagens medverkande vid en tillämnad skolreform.
(Forts.)

Detta program innehåller alltså i stora drag: 1) idén om folkskolan såsom bottenkola; 2) indragning av allt understöd till privata läroverk; 3) flickornas utbildning genom statens försorg i samma utsträckning som gossarna; 4) införandet av flera studielinjer vid gymnasiet samt 5) tillträde till gymnasiet endast för de s. k. studiebegåvade, förmodligen icke efter föräldrarnas, utan efter lärarnas urval.

Åtskilligt av detta program innehåller beaktansvärda uppslag. Man kan obetingat medgiva, att folkskolan bör vara bottenkola i den meningen, att undervisningen där om möjligt bör ordnas så, att folkskolans elever omedelbart skola kunna fortsätta i de allmänna läroverken fram till en högre bildning, om håg och fallenhet mana därtill. Men däremot måste man ställa sig synnerligen betänksam, om meningen är, att *alla* såväl gossar som flickor skola tvingas att genomgå folkskolan såsom villkor för att sedan få fullfölja högre studier. Redan de ekonomiska konsekvenserna av en sådan anordning äro i högsta grad avskräckande. Skola alla de gossar och flickor, som nu få sin undervisning i de allmänna läroverkens nedre klasser och i privata goss- och flickskolor, tvingas in i folkskolan och dess påbyggnader, fortsättnings-skolan och kommunala mellanskolan, så erfordras en sådan utökning av lärarepersonal och folkskolebyggnader, att kommunerna mångenstädes komma att digna under dessa ökade bördor för folkskoleväsendet. Och den fortsatta utbildningen av flickorna på statens bekostnad i samma utsträckning som nu består den manliga ungdomen kommer att bli för staten en dyr affär. Man får en liten försmak av vad det hela kommer att kosta, då man erfar, att endast utgifterna för *utredningen* under de två år, kommissionen hittills varit i verksamhet, gått till 216,000 kronor eller över 100,000 kronor per år. Dessa utgifter äro också åsamkade landet utan riksdagens hörande.

En så utomordentligt omfattande och ingripande reform som den nu omnämnda skolreformen bör icke få genomföras utan riksdagens uttryckliga och bestämda medgivande.

Utskottet har också utgått ifrån det antagandet, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att höra riksdagen, innan reformen sättes i ver-

Om riksdagens medverkande vid en tillämnad skolreform. ket; och jag har med vad jag nu sagt velat på det allvarligaste understryka vikten av att så sker.

Herr greve och talman! Jag har intet yrkande.

(Forts.)

Herr Almkvist: Herr greve och talman, mina herrar! Jag måste bekänna, att jag för min del icke alls kan förstå meningen med den sista ärade talarens anförande, vad den stora huvuddelen av det-samma beträffar. Det är väl ändå icke för närvarande någon decharge-debatt, som pågår; och vad kan då avsikten vara med det anförande, som den föregående ärade talaren nu upprepar?

Jag vill nämligen erinra därom, att frågan om folkskolans undervisningsplan varit föremål för kammarens behandling redan vid senaste dechargede-batt, då herr Ekman framförde sin åsikt om undervisningsplanens handläggning på i huvudsak samma sätt som nu. Det kan under sådana omständigheter icke falla mig in att nu ingå på något bemötande av, vad han uttalat. Det har redan skett. Jag vill endast erinra om, att när kammaren då hade tillfälle att taga ställning till denna fråga, så godkände kammaren icke herr Ekmans ståndpunkt. Det är så mycket mera anmärkningsvärt, att den ärade talaren nu upprepar sin kritik, enär det vid den återopade debatten klart bevisades, att hans om ärendets formella behandling lämnade uppgifter icke höllo streck i alla avseenden. Man har därför rätt att även nu hysa stora tvivelsmål och sätta mycket stora frågetecken efter vissa punkter i hans anförande. Jag tillåter mig ock att fästa uppmärksamheten vid, att vad herr Ekman uttalat om undervisningsplanen icke alls kan hava något inflytande på den föreliggande frågans avgörande. Däremot finns det tillfälle för herr Ekman att, när de motioner, som i riksdagen äro väckta om ändrad ställning för kristendomsämnet, komma före till behandling, framställa sin åsikt om den delen av undervisningsplanen.

Vidare ber jag få erinra därom, att även den utfärdade boställsordningen för folkskollärare och småskollärare kommer att sedermera bli föremål för denna riksdags behandling, ty även i den frågan äro motioner väckta, och då får ju herr Ekman osökt tillfälle att framställa sin kritik rörande den nämnda förordningen.

Vad slutligen beträffar själva huvudsaken, d. v. s. den föreliggande motionen, vill jag framhålla, att från skolkommissionens sida ännu icke föreligger något som helst offentliggjort förslag. Då herr Ekman det oaktat uttalar sig så bestämt som han gör rörande kommissionens ställning till de skilda programpunkter, som till ledning för dess arbete uppgjorts, är detta visserligen intressant att höra såsom ett uttryck för den ärade talarens personliga uppfattning, men någon inverkan på avgörandet i den föreliggande frågan, kan, enligt min mening, hans anförande naturligen icke få.

Då det finnes mycket stora utsikter för att riksdagen blir satt i tillfälle att taga ståndpunkt till skolkommissionens förslag, när detta en gång föreligger i den form, att man kan uttala någon bestämd me-

ning om detsamma, även om den föreliggande motionen avslås, ber jag att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Denna motion har jag väckt med särskild tanke på ett viktigt projekt, som man anar eller nästan väntar från skolkommissionen, och vilket är föremål för många överläggningar och har sympati åtminstone bland lärarna, i all synnerhet bland de högre och ledande lärarkretsarna, men ett projekt, mot vilket från lekman- och föräldrasynpunkt samt det sunda förnuftets standpunkt, enligt min uppfattning, måste resas mycket stora betänkligheter. Därför har jag funnit denna sak så viktig, att, oavsett vad kommissionen kan komma med, man framförallt på något sätt bör förvissa sig om, att denna sak också kommer till riksdagen. Det kan vara vanskligt nog med denna sak, då det rör en rent andlig fråga, som man till sist icke vet, hur den kommer att behandlas av Kungl. Maj:t, och om den också på behörigt sätt kommer i hela sin vidd till oss.

Förhållandet är nämligen det, att man har tänkt sig kunna göra en uppdelning mellan begåvade och obegåvade barn. Men i papperna kallas det mestadels teoretiskt begåvade och praktiskt begåvade barn. Man skall skilja mellan dessa och skicka dem åt olika håll. Nu har uttalats, att de teoretiskt begåvade skola få gå fram till högre lärdom, och de andra till mera skicklighet i praktiska (händernas) yrken, som det heter. Man har tillförsäkrat teoretiskt, att de skola, bägge två kategorier, få en slutexamen, som har samma anseende. Men ett anseende kan icke dekreteras. Det beror av de befogenheter, som de olika examina ge ur allmänhetens uppskattningssynpunkt, och då är också fara värt, att man här står inför ett nytt slags klasskillnad. Faran är så mycket större, som man ofta resonerat om, att denna uppdelning av ungdomen i vårt land i två hälfter skulle helst anordnas redan vid omkring 12 års ålder.

Nu vill jag emot detta projekt redan från början resa bestämda farhågor, och jag har hört dem delas från många, många håll och även från skolhåll. Från skilda ställen har man framfört sitt instämmande i denna synpunkt och vikten av att den kommer till tals vid behandlingen av den nu föreliggande skolfrågan.

Det är nämligen så, enligt sakens natur eller åtminstone enligt min erfarenhet, att man kan indela barnen i receptiva, produktiva och i allmänhet obegåvade barn. De obegåvade barnen räcka icke till för skolan, och för de produktiva räcker icke skolan till; men de receptiva barnen ha hemort i skolan. Det är endast de receptiva, som skolan kallar sina begåvade, och det är dessa, som vid ett eventuellt urval bli de lyckliga. Sådan är skolan för närvarande, och sådan kommer den med den nuvarande organisationen att förbli och detta trots att livet lär, att skolans begåvningar falla till föga ute i livet, då det gäller för många att hava egna tankar och egna initiativ samt dana egen karaktär. Detta är mera värt än minneskunskap, då det gäller att slå sig fram för egen del eller uträtta något för det allmänna.

Om riksdagens medverkande kan vid en tillämnad skolreform.
(Forts.)

Jag kan för min del icke annat än beteckna detta urval genom lärare företrädesvis som ett egyptiskt barnamord på visst sätt bland den unga uppväxande ungdomen, och särskilt är det ofantligt farligt för de produktiva barnen. Det är farligt, att skolan får tillfälle att urskilja och föra fram till högre kunskap endast dem, som skolan kallar för begåvade, eller dessa barn med minneskunskap, vilka äga lätthet att magasinera lärdomar. Men det är tyvärr så ordnat i naturen, att på en och samma person förenas sällan receptiv och produktiv fallenhet, och därutav kommer att bliva följd, att de receptiva barnen gynnas ofantligt på de produktiva barnens bekostnad. Detta vet vem som helst av erfarenhet. Man känner alla dessa primus i klasserna, som äro ofantligt receptiva och hava fått högsta betyg överallt. Men vart hava de tagit vägen i praktiken? Man ser föga till dem, emedan det där gäller det egna omdömet. Framträda de särskilt, så är det mest för framhävande av de formella synpunkterna på bekostnad av det verkliga livet. Det är de framgångsrika "hindrarne" som rekryteras bland skolans begåvningar. De produktiva barnen åter ligga för det egna omdömet, för den egna kraften och för egen karaktärsbildning, men detta kommer senare fram i livet. De kunna icke magasinera så mycket, emedan de äro mera lagda för att tänka själva, och de förklaras därför i skolan som mindre begåvade eller medelmåttiga, och de receptiva ungdomarna gå före dem.

Det är vidare så äventyrligt att lägga hela detta urval vid så ung ålder i huvudsakligen lärarnes händer. Man kan förstå, vad det skall leda till för ofantliga orättvisor, förorsakade av okänslighet för vad som icke är ens eget. Missuppfattning, partiskhet, favoritskap, schabloner, godtycke och allt sådant, som vi alla lida av mer eller mindre, kommer att i största utsträckning spela in vid avgörandena, för att nu ej tala om omöjligheten att även med bästa vilja kunna fälla ett vederhäftigt omdöme. Allt detta kommer man ju att äventyra vid dessa tillfällen, frånsatt nu det huvudsakliga äventyret, att de receptiva barnen komma att ligga över de produktiva.

Och för övrigt, om vi skola kunna så småningom skapa en ny mänsklighet, måste man utgå ifrån, att människan måste vara en förening av andliga och materiella egenskaper, utav teoretisk förmåga och praktisk skicklighet. Att nu uppställa målet vara att på detta sätt skilja mellan barn med andliga och barn med materiella anlag, blir på samma sätt som att klyva människan i två hälfter, som ett slaktat djur i en slaktarbod. Det strider mot hela den strävan, som man måste hava, att av varje människa skapa en personlighet.

Nu vet man också, att man särskilt från den högre ledningens sida och många högre lärares sida är mycket intresserad av detta urval, och det är, som jag nyss sade under den föregående diskussionen, ganska förklarligt. Ty varhelst en maktbefogenhet vinkar, sträcker människan ut sina händer efter densamma, och ingen underkänner sin egen kompetens.

Nu har utskottet sagt, att det är all anledning att antaga, att den här saken blir underställd riksdagen. Men saken är så viktig och även-tyrlig, och många lärares ensidiga syn på denna sak är så överhängande, att jag tycker, att det är särdeles angeläget i alla fall att för all säkerhets skull bifalla motionen och därmed på ett mera markant sätt fästa uppmärksamhet på frågan.

Om riksdagens medverkan vid en tillämnad skolreform.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå och bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om erkännande av samvetspolitikens företrädare framför intressepolitiken m. m.

Om erkännande av samvetspolitikens företrädare framför intressepolitiken m. m.

I en inom första kammaren väckt och till utskottet remitterad motion, nr 158, hade herr *Lindhagen* hemställt,

1) att riksdagen — dess menige — ville skänka sitt erkännande åt samvetspolitikens ofantliga företrädare framför intressepolitiken samt giva ett uttryck härför i en hemställan till regeringen att i dess utredningar och förslag låta ett sådant betraktelsesätt komma till någon rätt och därigenom beflita sig om något förverkligande av mänsklighetens gamla drömmar om en ny och bättre värld för alla;

2) att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte såsom ett litet begynnande bidrag till ett sådant handlingssätt låta i instruktionerna för rikets samtliga ämbets- och tjänstemän samt genom personliga cirkulär till dem tillkännagiva, att det vore deras rätt och plikt att i tjänstgöringen främst söka tillgodose rättvisa och billighet samt att de borde till vederbörande anmäla sina iakttagelser i tjänsteutövningen av brister i författningarna och av mänskliga önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfattade.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angivet skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Herr talmannen ser mycket ledsen ut, men det är verkligen icke mitt fel, att utskottets sekreterare eller vem det kan vara, hopat ett så ofantligt antal av mina motioner på en gång på kammarens bord. Jag tycker för min del, att man gärna kunnat sortera dem något. Annars ser det ut, som jag ensam tröttade kammaren i kväll med alla dessa saker, under det att det i stället är utskottet, som

*Om erkän-
nande av
samvetspoli-
tikens före-
träde fram-
för intresse-
politiken
m. m.
(Forts.)*

gör det. Jag ber herrarna observera detta. Då emellertid utskottet anser, att kammaren bör underkasta sig detta, kan jag icke hjälpa det, utan jag måste också finna mig i en pina, som är icke mindre för mig än för herrarna.

Den här motionen är ett led och huvudled i ett åskådningssätt, som jag anser, att vi böra försöka tillägna oss. Jag har talat om de här sakerna förut, och jag kan vara kort. Min erfarenhet i det politiska livet är den, att med dessa intressepartier går det till kaos. Det blir ingenting av det politiska livet under sådan ledning, utan vi måste försöka övergå till någon s. k. samvetspolitik. För det ändamålet har jag vid denna riksdag först och främst väckt denna motion, som innefattar en slags illustrativ framställning av vad jag och många med mig mena. Jag har verkligen fått erfara, att utav alla mina motioner har denna egentligen blivit mest läst. Ty åtskilliga riksdagsmän från olika partier ha kommit till mig och sagt, att de ha läst motionen. Omdömena ha merendels varit fördelaktiga. Men redan det är märkvärdigt nog, att en motion här i riksdagen blir läst av andra än motionären och utskottet. Det visar, att saken måste vara ganska förträfflig, och därmed har jag för denna riksdag vunnit mitt förnämsta ändamål.

Emellertid har jag denna riksdag även försökt att något konkretisera denna tanke. Ett sådant försök var att fullkomna de grundlagar, som skola gälla för statsmakterna, med en ny grundlag, innehållande andliga grundsatser, vilka därigenom skulle införas på ett för intressepolitiken oroande och upplösande sätt i vardagspolitiken. Konstitutionsutskottet sade då, att en sådan tanke strede mot principerna för våra grundlagar, och därför måste man avslå densamma. Det var icke mindre än tre kyrkoherdar, som voro med om detta utlåtande. Således vår söndagsgrundlag strider mot vardagsgrundlagen, och alltså får söndagsgrundlagen icke göra besök på vardagarna. Det är åtminstone prästerskapets uppfattning, och även de i riksdagen representerade partiernas.

Slutligen har jag försökt att konkretisera uttrycken för denna sak genom en motion, som förekommer längre ned på föredragningslistan, men som jag diskuterar redan nu — på det sättet slipper jag göra det sedermera. Det rör sig om den s. k. makulaturismen. Det är en erfarenhet, som jag och många med mig ha, att de sociala kraven i vårt land icke stödjäs av tillräckligt kraftig övertygelse om rättvisan av människovärdets betydelse och dess realiserande. Därför är man nog så hovsam, att man gör vad man kan för att på något sätt leda ut dessa nya, fruktade sociala strömningar i sanden. För detta ändamål bygger man upp höga berg av statistik till att börja med. Men medan detta gräs växer, dör kon i många fall. När man fått dessa höga pappersmurar, kommer äntligen vår juridik till och söker skapa någon lag av desamma och ger så litet som möjligt. Sedan antager riksdagen detta lilla och har då lyckats hindra det väsentliga i kraven. Det är denna ofantligt kostsamma och resultatlösa statsverksamhet, som jag tillåtit mig kalla makulaturism.

Ett typiskt sådant riksdagens och regeringens bemödande är lagstiftningen för att bereda ägare av hus å annans grund möjlighet till besittningsrätt till själva marken. Det är en typisk obstruktiv makulatristisk författning, som måst ändras genast. Men den juridiska världens och de motsatta intressena ha lyckats att göra även dessa ändringar blott till småsaker på papperet utan någon verkligt praktisk betydelse. Därför har jag också försökt genom en motion framlägga ett definitivt realpolitiskt förslag.

Vidare har jag tillåtit mig vid denna riksdag väcka en motion i sammanhang med åttonde huvudtitelns krav på anslag för ecklesiastikstaten. Jag har menat, att då riksdagen nu beviljar penningar, för att det om söndagarna skall predikas den samvetsgrundlag, nya testamentet, som vi för dessa dagar antagit, så är det en mycket praktisk fråga, som bör ha stor resonans i kammaren, tycker jag att vi böra begära att få någon valuta för dessa penningar; och därför har jag föreslagit, att när vi bevilja detta anslag till ecklesiastikstaten, skall det förses med den motiveringen, att riksdagen vill ha valuta av detta i det dagliga livet och att regeringen och kyrkan skola vara snälla och gå hand i hand och se till, att dessa grundsatser på ett för intressepolitiken oroande och upplösande sätt kommer oss i de dagliga gärningarna in på livet.

Slutligen har också behandlats en motion om skolorganisationen såsom bidrag till att lösa den sociala fråga, varom jag nyss talade. Det är också ett försök till inlägg i sådant syfte, ägnat för politisk verksamhet.

Här föreligger nu själva principen, och till den yrkar jag bifall. Utskottet säger, att motionen väl innehåller vissa satser och sanningar, som i och för sig kunna vara nog så beaktansvärda, men då densamma icke utmynnar i ett förslag, som kan förväntas medföra resultat i av motionären angivet syfte, hemställer utskottet, att densamma icke måtte föranleda någon åtgärd. Nu har emellertid kammaren många gånger för en princip skull gått till Kungl. Maj:t för att få ett förslag. Varför har man då icke kunnat göra detta ifråga om det viktigaste av allt? Jag har också i den föregående motiveringen sökt fästa uppmärksamheten på, att försök från motionärens sida redan gjorts att komma med vissa förslag i detta avseende. Och nu får jag, herr talman, yrka bifall till själva huvudprincipen, sådan den är uttryckt i min motion.

Herr Borell: På de skäl utskottet anfört tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med avslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om erkännande av samvetspolitikens förtäde framför intressepolitiken
m. m.
(Forts.)

*Om Sveriges
utträde ur
nationernas
förbund.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om prövning och utredning av frågan om Sveriges snarast möjliga utträde ur nationernas förbund.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott remitterad motion, nr 160, hade herr *Winberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning och utredning av frågan om Sveriges snarast möjliga utträde ur nationernas förbund.

I det nu föreliggande utlåtandet hade utskottet av anförd orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Lind*, som dock ej angivit sin åsikt.

Herr *Lind*: Genom andra kammarens beslut har den nu föreliggande frågan visserligen förfallit vid denna riksdag, men då saken är av synnerlig vikt, anser jag den ej böra av första kammaren avgöras enbart på denna grund och utan saklig behandling.

Utskottet säger, att några skäl icke tillkommit, som för Sveriges del kunna motivera en förändrad ståndpunkt i fråga om vårt lands anslutning till nationernas förbund. Vid frågans behandling i andra kammaren har herr *Lövgren* i Nyborg anförd en hel del skäl för en sådan motivering, och tillåter jag mig hänvisa till vad han därvid yttrat. Härförutom vill jag först påpeka ett förhållande, som bör vara ägnat att göra åtminstone våra socialdemokrater betänksamma, huruvida det kan vara klokt att fortfarande tillhöra och uppbygga detta nationernas förbund. Jag syftar på högerns ställning till frågan.

Vid förra riksdagen, då anslutning till förbundet beslöts, gick högern emot, men hur ställer sig högerns hållning nu? Att döma av högermännens i utskottet beredvillighet att kvarstå i förbundet synas åtminstone de hava blivit övertygade om, att förbundet arbetar i sådan riktning, att dess verksamhet bör fortgå och fullföljas. Alltså har enligt deras synpunkt skäl tillkommit, som kunna motivera, icke en förändrad ståndpunkt utan ett kvarblivande i förbundet. Vad betyder nu detta? Jo, att högern, sedan dess högt betrodde man, herr *Trygger*, fått tillfälle syna förbundet i sömmarna, kommit underfund med, att förbundets verksamhet ledes i en riktning, som godkännes av högern. Med kännedom om förbundsakten och förbundets ledning var ju ej heller något annat att vänta.

Jämför man högerns ställning i denna fråga med dess ställning i fråga om åttatimmarslagen, där ej några skäl kunna anföras för en förändrad ståndpunkt, torde tillräckligt klart framgå, vilket intryck hö-

gern fått av förbundets verksamhet. Med litet eftertanke borde väl våra socialdemokrater enbart av detta förhållande känna sig manade att taga sig en stilla funderare, huruvida det från socialistisk synpunkt kan vara klokt att längre tillhöra ett förbund, som högern anser för sig ofarligt att tillhöra, ja, som enligt min övertygelse är som skapat just för högern och dess intressen. Kunde högern därvid spåra någon utveckling i socialistisk riktning, komme den nog att fordra utträde ur förbundet, även om inga andra skäl tillkommit, som kunde för den motivera en förändrad ståndpunkt.

Vid frågans behandling i andra kammaren har herr Branting anfört bland annat, att det närmande mellan nationerna, vartill grunden lagts genom nationernas förbund, ej bör avbrytas, till följd av missnöje med att man ej kommit längre i detta närmande än som skett. Ja, vore grunden och närmandet socialistiskt, så hade herr Branting rätt, men så är tyvärr ej förhållandet.

Förbundet är ett typiskt militärförbund, som har till uppgift att med vapenmakt säkerställa den våldsfred, som ententemakterna framtingat, en fred, som ej är rättfärdig och följaktligen i sig bär fröet till framtida förvecklingar och som därför måste upprätthållas med vapenmakt. Att under sådana förhållanden hoppas att genom detta förbund komma till någon begränsning eller minskning av de militära rustningarna, för att ej tala om avvapning, är utopiskt, åtminstone så länge förbundet vägrar tillträde till detsamma av mäktiga stater, som av denna anledning ej våga minska sina rustningar. Härtill kommer, att Förenta staterna vägra ansluta sig till förbundet, uppenbarligen just av den anledningen, att förbundet är ett militärförbund, ej ett fredsförbund. Amerikas nye president Harding har nämligen enligt uppgift i tidningspressen förklarat, att Amerikas regering vägrar ingå i någon permanent militär allians, men är beredd att deltaga i en konferens om avvapning. Vad göres oss mera vittne behov? Och kan ej detta vara ett nog så kraftigt skäl att motivera en förändrad ståndpunkt i fråga om Sveriges anslutning till förbundet? Jag vill erinra om, att Amerikas anslutning till förbundet förutsattes som en självklar sak och som ett villkor för att Sverige skulle ansluta sig.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Möller: Herr talman! Jag skall bara tillåta mig att påpeka i detta sammanhang en enda sak utan att gå in på någon närmare motivering, varför vi icke kunna vara med om ett bifall till den av herr Winberg väckta motionen eller herr Linds reservation.

Om herrarna ha följt med de senaste tidernas utveckling, torde herrarna hava observerat, att det finns något som kallas för de 21 Moskva villkoren. När en talare från den s. k. kommunistiska riksdagsgruppen skall hålla något huvudanförande — och jag förmodar, att då det gäller vad bolsjevismen betraktar såsom sin världsorganiserade fien-

Om Sveriges
utträde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)

*Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

de, nationernas förbund, de anföranden, som då hållas såsom inledande från det kommunistiska partiet, få betraktas såsom huvudanföranden — så föreskriva de nämnda villkoren bland annat, att sådana tal åtminstone i sina grunddrag skola vara företedda för partiets utanför parlamentet varande styrelse. Jag bara undrar nu, om möjligen herr Lind, som, så vitt jag har mig bekant, först för ett par dygn sedan omvänt sig till den rätta läran, har observerat denna punkt i Moskvateserna och underställt vederbörande partistytrelse sitt anförande. Har han gjort det, kan jag bara konstatera, att någon större styrka i bevisningen och någon större saklighet i anförandena inte tycks blija följden av denna metod att göra upp riksdagsanföranden. Som sagt, jag vet icke, om det har skett i detta fall, ty Moskvateserna äro av den beskaffenheten, att den, som underkastar sig dem, utan tvivel måste bryta mot dem åtminstone någon gång varje dag.

Herr Lind nämnde ett ord om, att nationernas förbund i varje fall icke skulle kunna leda fram mot det eftersträfvade målet, staternas avvapning, och det är ju klart, att de, som ha drömt, att avvapningen skulle kunna äga rum omedelbart efter det nationernas förbund vore konstituerat, befunnit sig i illusionernas värld, men herr Lind själv har naturligtvis på denna punkt i sitt yttrande endast gett uttryck åt en reminiscens av den åskådning, som han hade i förrgår, då han var avvapningsvän. Enligt Moskvateserna är det förbjudet, som bekant. Att det sedan finns ett svenskt humbugsprogram om avvapning, kan icke få vara skäl att icke erinra sig dessa mycket skarpa teser. Eljest tror jag för min del, att en av de få utsikter man har att så småningom komma fram till ett tillstånd, där det skall blija möjlighet med en avvapning, har man i nationernas förbund. Herr Linds karakteristik av detta som ett militärförbund är en av de snedvridande fraser, som säkerligen icke göra något intryck på omdömesgilla människor. Nationernas förbund är i själva verket ännu bara ett litet barn, på vilket icke allt för stora fordringar kunna ställas, och motsvarar icke alls de ideal, som socialdemokraterna på denna punkt hava. Dock måste det ihågkommas, att om en sådan sammanslutning av stater en gång, när den nått den myndighet, att den kan fatta verkliga beslut, icke har möjlighet till *exekutiv myndighet* bakom beslutet, så är det klart, att den, som blir lidande av beslutet, lockas att trotsa det. Nog är det nödvändigt, att själva förbundet har en exekutiv makt till sitt förfogande. Och det blir naturligtvis praktiskt taget ändå möjligt att åstadkomma en nationell avvapning, om den stora tanke, som ligger i nationernas förbund, får utveckla sig på normalt sätt och utan allt för stor fiendskap från dem, vare sig de stå till höger eller vänster, som tro, att världsutvecklingen alltjämt skall fortsättas genom blod och svärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Jag hoppas, att det ursäktas mig, om jag tills vidare icke fäster något avseende vid den föregående

talarens enligt min uppfattning nog så olämpliga sätt att här yttra sig, utan i motsats till honom håller mig till den fråga, som här föreligger till behandling. Kanske skall jag i slutet av mitt anförande ändå ägna den föregående ärade talaren några ord. Han behöver ej vara ängslig, att jag skall glömma honom.

Utskottet framhåller, såsom här redan är anmärkt, att det icke förekommit något, som kan giva anledning för Sveriges eller riksdagens del att intaga någon annan ställning visavi nationernas förbund än man tidigare intagit. Jag förmodar, att jag får tolka detta utskottets uttalande ungefär så, att det har icke förekommit någon *partipolitisk förskjutning i riksdagen*, som skulle möjliggöra, att riksdagen för sin del intoge en annan ställning, än den tidigare har gjort. Får jag tolka utskottets uttalande så, är det alldeles riktigt. Men vill utskottet däremot säga, att det icke i realiteten ute i världen inträffat något, som skulle giva oss anledning att vara mera betänksamma mot nationernas förbund och dess politik, än vi voro, då vi behandlade frågan om anslutning till detsamma, då ber jag i allt fall att för min del få säga, att man skall hava ganska liten kontakt med realiteterna här i världen, om man vill göra gällande något sådant. Jag tillåter mig nämligen för mitt personliga vidkommande anse, att det inträffat ganska allvarliga saker under senare tid, och jag skall i korthet söka angiva dem.

Det kunde kanske vara förklarligt om man — under inflytande av den stämning, som rådde vid själva krigets avslutning, och framför allt när man tänker på, hur man gått till väga, hur vackert det talats om från deras sida, som egentligen tagit initiativet till bildande av nationernas förbund, att detta förbund skulle bli det, som skulle skapa fred och lycka för mänskligheten och åstadkomma förbrödring och avväpning, och att man skulle taga hänsyn till rättvisa och rättfärdighet och allt sådant vackert, som man på den tiden framhöll — det var i viss mån förklarligt, säger jag, om inför det oerhörda trycket, inför den bild av mänskligt lidande, som kriget lämnat efter sig, och på grund av att mänskligheten alltjämt är optimistisk, trots den gång efter annan blivit lurad, om man i alla fall tror, att något nytt skall bli bättre än det som varit. Det är förklarligt, om mången under sådana förhållanden verkligen ställde ganska stora krav och förhoppningar på detta nationernas förbund, som skulle bli verktyg för realiserandet av så vackra tankar. Men om det också möjligen kunde vara förlåtligt att hängiva sig åt dessa illusioner, när det var fråga om bildandet av nationernas förbund, så frågar jag: är det lika förlåtligt, om man i dag är lika blind för *hurudan verkligheten blivit* i stället för den bild, som uppdrogs, då detta nationernas förbund var under bildning. Det var väl så, att man hoppades, att de fel och brister, som vid dess konstitutionella skapande förefunnos och som finnas närmare utvecklade i motionen, skulle under loppet av den tid, som förbundet komme att arbeta, successivt kunna avhjälpas. Man kunde visserligen icke komma ifrån det obehagliga faktum, att nationernas förbund kom till under förhållanden, som gävo på

Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)

*Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

hand, att det skulle bliva ett institut, som skulle ställas bakom och garantera genomförandet av den fred, som då slöts mellan de segrande och besegrade makterna i världskriget, men även därvidlag anfördes den tanken, att det vore klart, att huru betungande än denna fred och dess bestämmelser bleve för den ena parten, skulle man, när man kom till dess förverkligande i alla detaljer, ändå få taga hänsyn något litet till, i vilken utsträckning det bleve möjligt att effektuera dessa fredsbestämmelser i alla dess yttersta konsekvenser. Och man ville göra gällande, att det bleve en uppgift för nationernas förbund att se till, att icke dessa fredstraktater så tillämpades, att verkligen hela folk, hela nationer under generationer blevo bundna till fullständigt ekonomiskt och politiskt förtryck, till fullständigt slaveri gent emot övriga nationer. Sedan har dock något inträffat — och jag är ganska belåten, att utskottets utlåtande över min motion icke kommit att föreligga förr än i dag, ty nu hava vi exakta bevis på, hur man tänker att till dess yttersta konsekvenser genomföra denna våldsfred, sådan den blivit proklamerad, utan någon som helst hänsyn till de verkningar, som dess genomförande kan hava för de besegrade parterna i världskriget, och till de verkningar i ekonomiska och andra avseenden, som komma att följa även för andra stater.

Det vore ofantligt mycket att säga därom, men jag måste vid en så sen timma som denna koncentrera mig så mycket som möjligt. Dock ber jag de närvarande erinra sig, vad den betyder, den behandling, som för närvarande t. ex. Tyskland är utsatt för och vilken behandling nationernas förbund uppgives stå bakom, i syfte att denna freds bestämmelser i dess yttersta konsekvenser skola komma att tillämpas. Jag lämnar tills vidare å sido vad denna behandling betyder för Tyskland, ehuru det är en nog så viktig fråga, huruvida en nation sådan som den tyska, med alla sina fel och förtjänster, skall dömas till fullständig ekonomisk trälldom för generationer framåt. Jag har vid föregående tillfällen tillåtit mig peka på detta, och jag går därför förbi det momentet för närvarande och uppehåller mig i stället vid frågan om vilken betydelse denna behandling av den tyska nationen har t. ex. för Sveriges vidkommande och för vårt ekonomiska liv som sådant. Jag tillåter mig hänvisa till att det finnes kraftiga stämmor till och med i England, vilka påpeka det fullkomligt orimliga i ett fullföljande av de principer, man nu slagit in på, att av tyska folket utkräva det oerhörda skadestånd, som man beslutat. Det finnes framstående engelska nationalekonomer, vilka ha visat vilken ofantligt skadlig inverkan det kommer att ha, om man fullföljer detta, och man pekar på, att detta kommer att betyda även den engelska industriens ruinerande, därför att man tvingar det tyska folket att minska sin import med 50 % och öka sin export med 50 %. Detta kan i sin tur icke föranleda annat än att det tyska folket måste tränga in över allt för att få sina varor avsatta i utlandet och därigenom i viss mån slå ihjäl de övriga ländernas industrier, och man har av den anledningen från engelsk sida ansett sig böra vidtaga all-

deles särskilda åtgärder för att förhindra detta. Men vad betyder då *Om Sveriges utträde ur nationernas förbund.* (Forts.)
 exempelvis för Sveriges vidkommande en sådan situation, som nu föreligger i Tyskland? Man talar här om vilka orsakerna äro till vår ekonomiska depression. Det tryckta läget inom industrien omöjliggör för oss att konkurrera på världsmarknaden, och man vill göra gällande, att det enda, som hjälper därvidlag, är att sätta ner arbetslönerna. Jag skulle för min del vilja säga, att åtminstone i fråga om *ett flertal av de svenska industrierna* hjälper det för närvarande inte ens om den svenska arbetskraften skulle kunna lämnas fullständigt gratis. Inför det förhållande, som är att räkna med i fråga om den tyska konkurrensen, skulle vi i varje fall inte kunna konkurrera på världsmarknaden. Man förstår vad det betyder, när ett lands ekonomi är så fullständigt sönderslagen som förhållandet är i Tyskland för närvarande. Dess valuta är fullkomligt nere, man tvingar detta folk att producera så mycket som möjligt och att konsumera så litet som möjligt för att öka sin export och därigenom kunna åstadkomma de väldiga summor av miljarder, som man har ådömt detta folk att betala till andra makter.

Jag vill också erinra om ett par andra saker, bland annat om att det inte är hela det franska folket, som kräver detta. De franska arbetarnas huvudorgan har bestämt sagt ifrån, att man icke skall räkna på arbetarnas och bondeklassens gillande av sådana övermodiga rofferier, som man beslutat. Man säger uppriktigt ifrån, att det är de franska kapitalisternas intressen man har att göra med, och icke den franska nationens.

Jag vill också peka på en annan sak, som tydligt ger vid handen, att det är den franska kapitalismen som sådan, vilken för den politik, som är riktad mot de besegrade länderna, företrädesvis då Tyskland. Det har framkommit förslag, som alla veta, om att Tyskland, i stället för att betala dessa oerhörda summor till Frankrike för återuppbyggnad av de skövlade trakterna, självt skulle åtaga sig att utföra en del återuppbyggningsarbeten under fransk kontroll. Varför har man icke tillåtit tyskarna själva att utföra detta uppbyggningsarbete, vilket för dem skulle ställa sig betydligt lättare än att åstadkomma dessa väldiga penningssummor? Jo, helt enkelt därför, att om man går till väga på det sättet, blir det inte tillfälle för fransk kapitalism att tjäna något på det återuppbyggningsarbetet. Alltså, när det kommer till kritan, är det inte realiteterna som äro huvudsaken här, d. v. s. de härjade provinsernas återuppbyggande, ty det skulle man kunna åstadkomma lika väl genom att låta tyskarna utföra arbetet under fransk kontroll. Man vill ha pengar för att ge tillfälle åt fransk kapitalism att skörda en hel del förtjänster på detta återuppbyggningsarbete.

Det kan vara skäl att också säga ett ord om den syn man på ledande håll inom ententekretsar har beträffande de neutrala staterna och deras intressen. Det rådde en viss kurtis för de neutrala staterna under det världskriget pågick. Men nu har den kurtisen tydligt tagit slut. Man resonerar antagligen som så, att sedan moren nu gjort sin plikt, får mo-

Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)

ren gå. Det har nämligen framhållits för den engelske premiärministern Lloyd George, vilka svårigheter som skulle uppstå även för en del neutrala länder, sådana som Sverige och Holland, ifall England skulle fastställa vissa bestämmelser rörande importen av tyska varor och vad därmed sammanhänger, och att dessa svårigheter skulle drabba de länder jag här nämnde, ehuru dessa länder inta ställningen såsom mest gynnad nation. Och vad svarar manne den engelska premiärministern härpå? Jo, han svarar följande: "Jag bryr mig inte om, huruvida Sverige och Holland äro mest gynnade eller icke, då dessa länder veta vad de ha att hålla sig till, ifall lagen om de 50 procenten antages." Det är klara och tydliga verba. Det intresserar icke längre de ledande på detta håll, vilka konsekvenser det eventuellt för en del neutrala stater kan komma att medföra, att man här driver denna fullständigt aggressiva politik för att i så stor utsträckning som möjligt kunna indriva de skadeståndssummor, som man fastställt.

Man kan möjligen här invända, att vad jag talar om är åtgärder, som vidtagas från staters sida, som visserligen voro med om att bilda nationernas förbund men som naturligtvis icke äro liktydiga med nationernas förbund. På den invändningen ber jag att med detsamma få svara, att det är nästan omöjligt för närvarande att draga upp något skiljemärke mellan vad som är *dessa maktors politik* och vad *nationernas förbund* såsom sådant egentligen har trätt in för och som sålunda får kallas dess politik. Jag håller mig till det faktum, att nationernas förbund och dess förbundspakt har byggts upp på den fastställda fredstraktaten, och att nationernas förbund såsom institution har trätt in för att denna fredstraktat skall till alla sina olika punkter obönhörligt uppfyllas. Men det är något märkvärdigt, när man ser vilken ofantlig makt som kan åstadkommas, när det är fråga om att gå deras ärenden, som väl närmast fastställde fredstraktaten, och hur det ställer sig när det å andra sidan blir fråga om att i någon mån hävda de mera allmänna och kanske litet ideella intressen, som nationernas förbund som sådant egentligen skulle ha till uppgift att företräda. Jag behöver i dettå avseende bara erinra om ett sådant dunderfiasko som det s. k. Vilnaäventyret. Här hade först och främst höga rådet och sedan nationernas förbund kommit överens om att draga upp gränsen mellan två nybildade randstater, nämligen Litauen och Polen. Av Polen, såsom varande nationernas förbunds älsklingsbarn egentligen från början, borde man väl haft anledning vänta, att denna stat skulle respektera de gränser, som på detta sätt uppdragits av den högsta myndigheten. Men vad inträffar? Jo, en polsk general tar sig före att ockupera en del av det område, som skulle tillhöra den andra staten, och polska regeringen gör gällande, att den inte har något med den saken att göra: det är den där generalen som opererar fullkomligt självständigt, och man kan inte få någon bukt med honom. Senare kommer visserligen i dagen, att operationerna voro företagna i samråd med polska regeringen. Men vad gör nationernas förbund i en sådan situation, då den borde ha uppbjudit alla sina krafter

för att hävda sin auktoritet gent emot en stat, som delvis genom dess medverkan kommit till sin fulla självständighet? Jo, nationernas förbund faller undan, och då kommer man upp med detta projekt, att samtliga i förbundet inträdda stater skulle skicka en truppkontingent till området i fråga, och man skulle där anställa en omröstning, huruvida gränsen skulle gå, där nationernas förbund och dess höga råd en gång beslutat, eller om den skulle ändras med anledning av den polske generalens självrådiga tilltag att ockupera en del av det andra landet. Man får verkligen säga, att en internationell organisation, sådan som nationernas förbund, som på detta sätt faller undan för den förste bäste generals rent äventyrliga tilltag att ockupera en landssträcka, den institutionen har sannerligen, vid Gud, icke anledning att komma och tala om att den har auktoritet att ställa bakom de förslag och de riktlinjer, som den drar upp.

*Om Sveriges
utträde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

Jag skulle i detta sammanhang också kunna beröra en fråga, som i någon mån var avgörande, då det gällde Sveriges ställningstagande till frågan om inträde i nationernas förbund eller ej. Jag vet, att den är ömtålig. Jag skall därför inte gå djupare in på den, utan bara snudda vid den litet. Jag syftar på Ålandsfrågan. Det var kanske naturligt, att åtminstone de, som se sådana här saker från mer nationalistiskt färgade synpunkter, ansågo, att det skulle vara en styrka för Sverige att tillhöra nationernas förbund, då man hade all anledning antaga, att frågan om Åland i sista hand kanske skulle komma att avgöras eller avdömas av denna institution. Jag vill inte vidare gå in på detta spörsmål, jag vill endast säga, att den svenska utrikespolitiken under senare år, enligt min mening, vidtagit många mindre lyckliga åtgärder ifråga om hävdandet av våra intressen, men jag misstänker, att framtiden kommer att visa, att den svenska utrikespolitiken visavi Ålandsfrågan och densammes hopkopplande med nationernas förbund lett oss in i en återvändsgränd, som det måhända kommer att bli synnerligen svårt för oss att komma ur. Jag vill, som sagt, inte alls vidare ingå på denna fråga. Jag vill bara peka på det faktum, att frågans avgörande förhållas år efter år och att vi genom vad som förekommit i densamma kanske inte bara bringat oss själva i en synnerligen prekär situation utan också gjort, att situationen för Ålandsbefolkningen blivit synnerligen prekär och dess ställning till det land den för närvarande tillhör allt annat än tillfredsställande. Alltså, det hopp man hyste i det avseendet, att vi åtminstone skulle göra en vinst på att ansluta oss till nationernas förbund, har inte heller infriats, och jag misstänker, att när det slutliga avgörandet i denna fråga kommer att falla, vi kanske få all anledning att önska, att vi aldrig på sätt som nu skett hade engagerat oss i denna sak.

Det skulle givetvis vara en hel del synpunkter till att anföra i denna sak, men dels har jag ju vid ett par föregående tillfällen framhållit vad jag har att säga i detta avseende, och dels har det också i motionen utvecklats, så att det ju kan vara onödigt att uppta tiden därmed. Jag skulle då till sist endast vilja ställa en direkt fråga till de olika partierna

*Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

här, av vilka skäl man från deras sida anser det fortfarande vara förenligt med Sveriges intressen och i övrigt gagnande för vårt land, att vi engagera oss i den politik, som nationernas förbund — det blir mer och mer tydligt för varje dag, som går — egentligen är ett organ för. Man skulle t. ex. beträffande högern, som den förste talaren här yttrade, kunna säga, att det är ganska naturligt, att högern omfattar en institution sådan som nationernas förbund. Men när det gäller den svenska högern har man dock anledning att fråga sig: anser den svenska högern, att det verkligen ligger i dess intresse, att vi här från svensk sida ställa oss bakom den politik man nu för från de makters sida, som egentligen ha konstituerat nationernas förbund, gentemot de i kriget besegrade makterna med alla de konsekvenser i ekonomiskt och politiskt hänseende, som denna politik medför, icke bara för de besegrade makterna utan också för de neutrala och icke minst för vårt lands vidkommande? Anser den svenska högern med sitt relativt utvecklade sinne för ekonomiska realiteter, att det inte är en politik av synnerligen vanskelig art att på detta sätt egentligen vara med om att undergräva våra egna ekonomiska framtidsmöjligheter på sätt som här skett, efter vad jag förut antytt?

Liberala partiet är det kanske inte så mycket att i detta sammanhang tala om. Men i den mån liberala partiet fortfarande vill vara en arvtagare till de gamla relativt hederliga liberala grundsätserna, som det tidigare har hävdad, skulle jag verkligen till det partiet vilja ställa den frågan: anser ni verkligen denna lakejtjänst åt ententekapitalets intressen, som vi här kommit att intaga, vara förenlig med de verkligt liberala grundsatser, som liberalismen åtminstone tidigare fört i skölden, men som man numera visserligen mycket sällan ser något spår av?

Till det socialdemokratiska partiet skulle jag så slutligen också vilja säga några ord, och i sammanhang därmed skulle jag då också vilja komma till herr Möller och hans uttalande här i början av debatten. Jag skall då be att få tala om för herr Möller, att när det parti, jag tillhör, fortfarande har på sitt program: "avväpning", så menar det partiet lika ärligt som herr Möllers parti menar med sina programsatser, och herr Möller har sannerligen, vid Gud, icke någon anledning att här komma och tala om partier, som ha program, som de icke mena någon ting med. Det kanske vore skäl i, att herr Möller själv ginge in i sin kammare och litet närmare undersökte, hur grundligt han och hans partivänner följa det program de själva uppsatt. Intill dess vi fått klarhet i den punkten, skola vi undanbe oss varje fingervisning om hur vi skola följa vårt partiprogram, herr Möller.

Jag skall inte ingå på de 21 teserna, som jag vet vara en synnerligen läcker anrättning för vissa kammarledamöter. Jag skulle kunna uppehålla mig vid dem, om inte tiden vore så långt framskriden, att jag av hänsyn härtill nödgades avstå därifrån. Men jag skulle vilja fråga herr Möller som medlem av det socialdemokratiska partiet: anser verkligen herr Möller, att nationernas förbund sådant det nu i verkligheten

visat sig vara och inte sådant en hel del gingo och inbillade sig, att det skulle bli, när man här körde fram med dess program — anser herr Möller verkligen, frågar jag, att nationernas förbund är den sammanlutning, som bäst kan tillvarata arbetarklassens intressen, och att det sålunda är socialdemokraternas uppgift att här till och med emot den franska och engelska arbetarklassen stödja den politik, som nationernas förbund gjort sig till förespråkare för? Ja, då har herr Möller naturligtvis rätt att göra det, men han har inte någon rätt att här komma och kalla sig för socialdemokrat och speciell företrädare för arbetarklassens intressen, så länge han anser dessa synpunkter förenliga med varandra.

Strindberg har på ett ställe i sina skrifter sagt, tror jag, ungefär följande: Det finnes ingen möjlighet att få någon form eller ordning på de nuvarande samhällsförhållandena, förrän den siste aktieägaren ligger i sin kista i graven och graven igenfylls av den siste vice häradshövdingen. Om jag skulle överföra den tankegång, som Strindberg här formulerat, till den här föreliggande frågan visavi nationernas förbund och den politik det företräder, så skulle jag vilja formulera den på ungefär följande sätt: Man skall aldrig lyckas att på ett tillfredsställande sätt lösa de tillspetsade internationella förhållandena, förrän den siste representanten för den imperialistiska maktpolitik, som det nuvarande nationernas förbund företräder, ligger i graven och graven igenfylls av den siste representanten för den socialpatriotiska arbetarpolitik, vars företrädare vid detta tillfälle varit de maktägandes villiga lakejer, därigenom förrådande inte bara arbetarklassens utan hela mänsklighetens verkliga intressen.

Herr talman, jag yrkar avslag å utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Carlsson, Johan Gustaf: Då jag inom utskottet har förenat mig med övriga ledamöter om att yrka avslag på denna motion, så är det icke därför, att jag anser nationernas förbund i dess nuvarande form för all framtid utgöra den bästa formen för samarbete mellan de olika folken. Det är visserligen sant, att denna grundval kan anses bristfällig, men jag vill dock påstå, att den är den bästa som hittills i historien lagts för ett samarbete mellan de olika folken och de olika staterna. Och det skulle väl knappast vara lämpligt för vår nation, som efter noggranna förberedelser ingått i detta förbund, att just nu i denna form begära utträde.

Om man tar del av de meddelanden, som genom utrikesdepartementet utgivits om nationernas förbunds delegeradeförsamling i Genève, eller, som jag varit i tillfälle att åhöra, den intressanta redogörelse, som av friherre Adelswärd lämnades på den interparlamentariska gruppens möte häromdagen, så måste man onekligen få det intrycket, att på mötet i Genève i alla fall utträttades åtskilligt till mänsklighetens bästa. Jag anser, att där utfördes ett betydelsefullt arbete av rent humanitär art. Jag

*Om Sveriges
utträde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

*Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

tänker särskilt på arbetet för krigsfångarnas hemsändande, på verksamheten för motarbetande av den vita slavhandeln, på de initiativ som togos i kampen mot de smittosamma sjukdomarna. Detta rent humanitära arbete, som nationernas förbunds delegeradeförsamling i alla fall utfört, synes mig tillräckligt motivera, att Sverige alltjämt tillhör de 48 stater, som bilda nationernas förbund. Då dessutom, som bekant, i Genève faktiskt grundlades en internationell domstol, ett verkligt internationellt högsta rättsinstitut för folken, så menar jag, att detta ytterligare är ett skäl och ett verkligt vägende skäl för att vi alltjämt skola tillhöra denna folksammanslutning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr S t r ö m: Jag skall endast gent emot den senaste talaren, som omnämnde det humanitära arbete, som nationernas förbund utfört, be att få påpeka några saker, som man just inte kan benämna med humanismens namn. Nationernas förbund, det visar dess hittillsvarande historia, är ingenting annat än en kamporganisation, riktad dels mot de revolutionära folken och dels mot de besegrade folken. Herr Winberg har här klart och tydligt ådagalagt, hur den humanitet ser ut, som nationernas förbund och dess högsta ledning, ententens regeringar, visat med sina våldsaktioner gent emot det besegrade Tyskland och dess till dubbelt slaveri dömda arbetarklass. Jag skall också be att få erinra om de humanitära gärningar, som detta förbund och dess verkliga herrar i Paris och London utfört genom att tolerera Polens överfall på Ryssland, Englands krig på Irland, Japans rovdraft i Sibirien, Greklands anfall på det asiatiska Turkiet och beträffande en mångfald andra dylika kapitalistiska krigsföretag. Allt detta, för att inte tala om, hur man har tolererat den vita terrorn i många länder, synes mig icke vara något bevis på någon humanitet utan på raka motsatsen. Och när herr Möller talade om de 21 teserna, så skulle jag vilja erinra honom om, att det också finnes någonting, som kallas de 14 teserna. De kommo visserligen inte från Moskva, utan från Washington. Jag ber få fråga, var de där fjorton teserna numera befinna sig? Jag ber få fråga, var t. ex. avrustningen befinner sig?

Jag läste nyligen en med siffror och fakta späckad artikel i en konservativ tidning här i huvudstaden, vilken uppvisade den oerhörda kapprustning som pågår över hela världen, hur den ena staten inom nationernas förbund rustar mot den andra som aldrig förr, och hur även Sverige i någon mån kan profitera på detta oerhörda kapprustningsraseri under beskydd av nationernas förbund. Det upplystes nämligen, att den enda stora fabrik och verkstad, som arbetar för full maskin, är Bofors, där man gjuter kanoner och dit hela världen kommer med sina beställningar. Sådan ser avrustningen ut.

Jag skall också be att få fråga, vart den stora principen om folknationaliteternas rätt har tagit vägen, som också var en av de fjorton

teserna, för att inte tala om kolonialfolkens befrielse och arbetarnas sociala välfärds säkerställande. Jag undrar, om t. ex. denna över hela världen pågående lönedepression, som är ledd av kapitalisterna, kan sägas uppfylla Wilsons krav på de sociala förhållandenas förbättring? Nej, jag är övertygad om, att om man vill vara det ringaste ärlig, så måste man säga sig, att nationernas förbund i alla sina principiella delar gjort fullkomlig bankrutt, och detta förbund har inte blivit något annat än på sin höjd ett annex till ententens regeringar. Det är min övertygelse, att om herr Carlsson — jag antager, att han är högersocialdemokrat — och herr Möller ville vara ärliga, så skulle de erkänna, att nationernas förbund inte i något avseende fyllt ens de förväntningar, som de mest anspråkslösa demokratiska statsmän ställde på detsamma; men man vill icke erkänna bankrutten.

*Om Sveriges
utträd ur
nationernas
förbund.
(Forts.)*

Vad är då, kan man fråga oss kommunister, vår uppfattning om vad som skall kunna rädda världen ur det elände, som det kapitalistiska kriget och den imperialistiska konkurrensen störtat den i? Jag kan sammanfatta den i dessa ord: den enda vägen till räddning är inte nationernas förbund utan arbetarmassornas förbund. Det är inte genom imperialismens international utan genom arbetarnas verkliga international som världen kan frigöras. Arbetarmassorna måste själva taga hand om ledningen, bryta sönder nationernas förbund och genom en revolution åstadkomma ett bättre samhälle och en bättre värld.

Herr Hellberg: Jag förstår fullkomligt att den siste talaren måste peka på Ryssland som idealet: den nya despotism som vi ha där, är naturligtvis den, som skall rädda världen. Men det är inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan därför att jag ansåg, att man till äventyrs ändå borde säga ifrån vid detta tillfälle, vad jag är övertygad om, att 95 % av kammarens ledamöter här känt under hela herr Winbergs långa anförande, nämligen att han talade om någonting, som egentligen inte alls hörde till saken. Han talade om det miserabla tillståndet i Europa, som uppstått till följd av världskriget, och sedan beskyllde han nationernas förbund för att vara fullkomligt odugligt, att ha gjort fullkomligt fiasko, därför att detta förbund inte kunnat utföra det absolut otänkbara, det underverket, att i ett enda slag återupprätta allt vad världskriget har förstört.

Han började med att tala om, att nationernas förbund står bakom som garant för Versaillesfreden, ett påstående, som veterligen är fullkomligt oriktigt och som från auktoritativt håll bestämt tillbakavisats. Sedermera gjorde han nationernas förbund fullkomligt identiskt med de ententemakter, som nu fullfölja, kan man säga, kriget efter freden. Detta är ju något så fullständigt absurt, att jag inte kan förstå, hur en människa, som berömmar sig av att se verkligheten sådan den är, kan komma och föra ett sådant tal. Varenda människa måste ju erkänna, att nationernas förbund tyvärr hittills har kunnat uträtta mycket litet. När det sålunda inte har kunnat ingripa och hindra krig och andra övergrepp

Om Sveriges
uttråde ur
nationernas
förbund.
(Forts.)

som förekommit, är det därför att det inte har någon makt till sitt förfogande. Men det är väl ändå uppenbart för var och en, som vill söka se en smula förståelse på detta förbund, att det dock har en ärlig och god vilja att arbeta sig framåt. Det visar, synes det mig, Genèvekonferensen, som naturligtvis inte kunde uträtta några storverk, men som i alla fall tog vissa steg framåt, och man äger efter denna konferens rätt att hoppas, att om sådana konferenser ärligen få sammankomma för att överlägga om världens angelägenheter, förbundet så småningom — med den långsamhet som all mänsklig utveckling framåt och uppåt är underkastad — skall kunna närma sig det stora och höga målet. Det synes mig därför, att om man skulle tillråda Sverige och då naturligtvis alla andra neutrala länder och så många förresten som möjligt att gå ut ur detta förbund, ja, då hade man kastat överbord den enda fattiga möjlighet, som för närvarande finnes, för att så småningom kunna åstadkomma ett bättre tillstånd i världen.

Jag har sålunda begärt ordet, mina herrar, för att markera, att vad herr Winberg och sedan hans ackompanjatör, herr Ström, här sagt, faller på krigets men inte på nationernas förbunds skuldkonto, ty detta förbund kan lika litet som något annat här i världen göra underverk. Det har visat en god vilja att föra världen fram mot bättre förhållanden, och det är gott att i dessa förtvivlade tider ha åtminstone denna verklighet att knyta en förhoppning till.

Herr Winberg: Det skall nog inte lyckas herr Hellberg, hur formuleringsskicklig han än är, att göra gällande, att nationernas förbund är så fullkomligt oskyldigt till den politik, som nu föres här i världen. Jag har aldrig begärt av nationernas förbund, att det i ett slag skall kunna avskaffa efterverkningarna av kriget, men jag har begärt, att det inte skall uppträda på sådant sätt, att det gör förhållandena tio gånger värre än de behövde vara, om förbundet förde en något så när förnuftig politik. Herr Hellberg säger, att vi inte ha någon skyldighet att ställa oss bakom Versaillesfreden. Jag undrar, herr Hellberg, hur det skulle ställa sig, om vi konkretiserade saken, och förutsatte att tyska folket en vacker dag finner, att det inte kan sitta med armarna i kors och se, hur halva Tyskland blir ockuperat utan motsätter sig det. Då uppstår ett krig mellan tyskarna och en annan makt, och då är Sverige skyldigt att med ekonomiska åtgärder och på andra sätt ställa sig till efterrättelse vad som påbjudes från nationernas förbund för att genomföra och säkerställa Versaillesfredens bestämmelser. Kan man under sådana förhållanden säga, att inte vi eller nationernas förbund har något att göra med freden eller med de bestämmelser, som fastställdes i Versaillesfreden? Man skall vara till och med mer formuleringsskicklig än herr Hellberg för att påstå detta.

Herr Hellberg: Det behöver väl inte sägas, att allt vad herr Winberg yttrade på slutet är fullkomligt oriktigt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talman-Om Sveriges
 nen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det föreliggande utlåtan- utträde ur
 det hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle av- nationernas
 slås och den i ämnet väckta motionen bifallas. förbund.
 (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkan-
 den och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hem-
 ställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lind* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades
 och anlogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller första kammarens första tillfälliga utskotts i ut-
 låtande nr 8 gjorda hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet
 väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava
 utfallit sålunda:

Ja — 78;
 Nej — 11.

Då tiden var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr tal-
 mannen att med behandlingen av de återstående ärendena på föredrag-
 ningslistan skulle anstå till ett annat sammanträde.

Herr *Clason* väckte följande motioner:

nr 194, om tillägg i reglementariska föreskrifter för riksdagen; och
 nr 195, om ändringar i ordningsstadgan för riksdagens första kam-
 mare.

Dessa motioner hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter sam-
 manträdet avslutades kl. 11,46 e. m.

In fidem
 A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Bergqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 343, angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter; och

nr 344, angående dyrtidstillägg åt vissa lärarinnor vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt vid tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.

Anmälades och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om förläggande av vissa politiska och kommunala val till samma dag vart fjärde år; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän samt en inom riksdagen i ämnet väckt motion; ävensom

första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om förmynderskap för omyndig medlem av det kungliga huset.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 102, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av likvid för varor, avsedda att levereras till vissa nödlidande länder.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 344, med delgivning av nämnda kammares beslut beträffande dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av en ambulerande undervisning för landets jordbrukare, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 345, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av herr Lithanders motion nr 6, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av telefonförbindelse med avskilt belägna lots- och fyrplatser.

Herr förste vice talmannen: Jag får hemställa, att kammaren, som den 5 sistlidne mars vid behandlingen av sitt andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av i första kammaren väckt motion i ämnet, avslagit en framställning av samma innehåll som andra kammaren bifallit, måtte besluta, att delgivningen av andra kammarens ifrågasvarande beslut ej föranleder vidare yttrande.

Denna hemställan bifölles.

Herr statsrådet Murray, som anmält sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Ströms interpellation angående åtgärder mot nöd bland arbetare i Porjus m. m., erhöll ordet och yttrade: Herr greve och talman! Med kammarens medgivande har herr Fredrik Ström till mig framställt följande spörsmål:

1) Har statsrådet beaktat den nöd, som inträtt eller hotar att inträda bland arbetarbefolkningen i Porjus och Harsprånget på grund av statsmakternas åtgärder att inskränka eller inställa de allmänna arbetena i dessa trakter, och vad ämnar statsrådet göra för att råda bot på denna oförvållade nöd bland stora befolkningsgrupper;

2) Har statsrådet för avsikt att för framtiden vidtaga eller föreslå sådana åtgärder, att dylika olyckor som de, som nu övergå dessa norrbottniska samhällen, så långt möjligt är förhindras.

Den arbetslöshet, som nu föreligger i Porjus och Harsprånget, är i väsentlig mån beroende av samma orsaker, som ligga till grund för det rådande tryckta läget på arbetsmarknaden i allmänhet. Arbetslösheten å nämnda orter kan därför icke helt bedömas såsom en isolerad företeelse, utan måste de åtgärder, som böra vidtagas för lindrande av nöden bland arbetarbefolkningen därstädes, huvudsakligen bliva beroende av frågan om vilka åtgärder över huvud böra vidtagas mot den rådande arbetslösheten. I detta hänseende har regeringen redan till riksdagen framlagt sitt förslag i propositionerna nr 150, angående anslag för bekämpande av arbetslöshet och lindrande av nöd, samt nr 158, angående anslag för anordnande av arbeten inom kommunikationsverken för bekämpande av arbetslöshet. Regeringens ställning till frågan har ytterligare klargjorts av statsministern vid besvarande i andra kammaren den 15 nästlidne mars av vissa av herr Hage och herr K. E. Johanson gjorda interpellationer i ämnet. Genom statsministerns nämnda

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

uttalande, vartill jag tillåter mig hänvisa, torde de av herr Ström framställda spörsmålen i huvudsak vara besvarade. Jag vill därför här inskränka mig till att i korthet beröra de speciella förhållanden, som äro rådande å här ifrågavarande platser, och ber jag att i detta sammanhang få nämna, att jag uppskjutit interpellationens besvarande i avvaktan på vissa utredningar i omförmälda hänseende, som infordrats från vederbörande verks styrelser och som först under sista dagarna kommit mig tillhanda.

Som bekant är arbetstillgången vid Porjus och Harsprånget i rätt så väsentlig mån beroende på frågorna om fortsatt utbyggnad av kraftstationen vid Harsprånget och om norra inlandsbanans fortsättning söderut.

Beträffande kraftstationen vid Harsprånget begärde Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition anslag till arbetenas fortsatta bedrivande i viss omfattning. Ett av de motiv, som då anfördes till stöd för detta förslag var, att omfattande avskedanden av arbetare ej skulle behöva vidtagas och att den befolkning, som i förlitande på de väntade stora arbetsförtjänsterna vid Harsprånget slagit sig ned därstädes, skulle i någon mån tryggas i sin eljest hotade tillvaro. Enligt den i statsverkspropositionen uti ifrågavarande avseende framlagda planen beräknades cirka 100 à 125 man om året kunna sysselsättas vid Harsprånget. Av kända skäl ansåg emellertid riksdagen, att, såvitt frågan *nu* kunde bedömas, arbetena borde helt avbrytas, sedan desamma framförts till ett sådant stadium, att vad som redan utförts bevarades åt framtiden och att ett gynnsamt utgångsläge vunnes för ett framtida fullbordande av anläggningen inom jämförelsevis kort tid. Riksdagen beräknade, att dessa arbeten med en arbetsstyrka av cirka 125 man skulle bli avslutade i mars månad 1922. Riksdagens beslut kommer sålunda först nästa vår att öva någon större inverkan på arbetsförhållandena å platsen, och blir ju riksdagen i tillfälle att dessförinnan taga slutlig ställning till spörsmålet om arbetenas definitiva avbrytande för ett antal år framåt.

I fråga om norra inlandsbanan hava för denna banbyggnad hittills anvisade anslag beräknats vara tillräckliga för färdigställande av sträckan Gällivare—Porjus och bron över Lule älv i närheten av Harsprånget samt för framdragande av spåren från Porjus till Harsprångets trafikplats å västra sidan av älven. Med fullbordande av nu nämnda arbeten skulle, enligt järnvägsstyrelsens förslag, arbetena å denna bandel tills vidare avbrytas. I statsverkspropositionen har emellertid i enlighet med min hemställan medel äskats till arbetenas fortsatta bedrivande å sträckan från Harsprånget till Jokkmokk, om än i en med hänsyn till det tryckta ekonomiska läget begränsad omfattning. Jämväl för detta förslag, som statsutskottet tillstyrkt och som jag hoppas riksdagen skall bifalla, anfördes såsom motiv önskvärdheten av att i möjligaste mån söka undvika avskedanden av arbetare på ifrågavarande plats.

Av det anförda torde interpellanten finna, att jag redan på ett

jämförelsevis tidigt stadium haft min uppmärksamhet riktad på de små-*Om åtgärder*
 righeter, som till följd av nedläggandet eller avbrytandet av arbetena i *mot nöd*
 Porjus och Harsprånget skulle uppstå för där vistande arbetare. *bland arbe-*
 jag ej ansett mig böra taga så stor hänsyn här till, skulle säkerligen min *tare i Porjus*
 hemställa i statsverkspropositionen blivit betydligt snävare än vad fal- *m. m.*
 let varit. *(Forts.)*

Emellertid är det ej allenast statens nu berörda arbeten, som öva inflytande på arbetstillgången vid Porjus och Harsprånget. Ett avsevärt antal arbetare därstädes äro jämväl sysselsatta vid vattenfallsstyrelsens arbeten i Porjus och vid Suorvajaure, vid domänstyrelsens arbeten samt vid enskilda industrier å platsen. Även järnvägsstyrelsens arbeten för elektrifiering av linjen Gällivare—Svartön äga betydelse i förevarande hänseende.

I fråga om de avskedanden av arbetare vid vissa av statens förenämnda arbetsföretag, som under senaste tiden ägt rum, ber jag att få nämnda följande.

Vad till en början angår vattenfallsstyrelsens arbeten, så har arbetsstyrkan, jämfört med det högsta antalet arbetare under sommaren 1920, minskats med närmare 300 man. I juni 1920 voro nämligen cirka 820 arbetare anställda vid styrelsens arbeten i Harsprånget, Porjus och Suorvajaure, under det för närvarande antalet arbetare därstädes uppgår till cirka 560, därav vid Harsprånget äro sysselsatta omkring 130 man. Det är emellertid att märka, att arbetsstyrkans minskning skett successivt och att de flesta sålunda entledigade arbetare avrest till annan ort. Enligt uppgift hava jämväl de kommunala myndigheterna lämnat bidrag till resekostnaderna för att möjliggöra för de arbetslösa på platsen, som så önskade, att återvända till sina hemorter.

Beträffande norra inlandsbanebygget har arbete i regel utlämnats till arbetare, som funnits å orten; endast undantagsvis har ett mindre antal arbetare anskaffats från sydligare orter vid tillfällen, då det behöfts personer med särskild yrkesskicklighet eller då det, såsom stundom varit fallet, visat sig omöjligt att få arbetet utfört för skäligt pris genom arbetare på platsen. Under senaste sex månader, sedan det visat sig att brist på arbetstillgång vore att vänta i de trakter, varom nu är fråga, hava dock icke arbetare från andra orter intagits i arbete vid Inlandsbanans norra distrikt. Allt eftersom arbetena blivit fullbordade, har arbetsstyrkan emellertid måst minskas. Antalet arbetare har också växlat under olika delar av året. Vid 1920 års början utgjorde arbetsstyrkan vid ifrågakvarande banbygge 57 man och ökades sedermera under sommaren, då ju alltid mera folk intages, successivt till 187 man i augusti 1920. Därefter minskades arbetareantalet undan för undan, så att detsamma från och med december 1920 uppgått till omkring 50 man.

Enligt mig tillhandakommen uppgift utgör antalet arbetslösa i Porjus och Harsprånget för närvarande omkring 230 man. Att antalet arbetslösa är så stort är dock till väsentlig del beroende på de ekonomiska

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

svårigheter, som uppkommit för de enskilda industriföretagen å platsen, och de driftsinställelser som med anledning därav måst ske. Sålunda har Porjus smältverk nödgats helt inställa sin drift, och har därigenom cirka ett 80-tal arbetare blivit utan arbete.

Vad angår möjligheterna att med nu tillgängliga anslagsmedel åstadkomma ökade arbetstillfällen vid statens arbetsföretag å ifrågavarande platser, torde någon dylik möjlighet beträffande vattenfallsstyrelsens arbeten vid Porjus och Harsprånget knappast föreligga. Å andra sidan torde någon minskning av arbetsstyrkan därstädes icke för närvarande vara planerad. Vid Suorvajaure är en utökning av arbetsstyrkan fram emot sommaren ifrågasatt. För den händelse åskade medel för anläggningens fortsatta bedrivande av riksdagen komma att beviljas, torde då arbete kunna beredas för ytterligare omkring ett 50-tal arbetare. Vad statens järnvägars arbetsföretag angår, läser med tillgängliga anslag arbetsstyrkan under sommarmånaderna vid Inlandsbanans norra distrikt kunna ökas med omkring 30 man. Därest, såsom jag hoppas, riksdagen kommer att bevilja i årets statsverksproposition begärda anslag till denna banbyggnad, torde ytterligare ett antal arbetare kunna inom den närmaste tiden anställas därstädes. Härtill kommer, att arbetet med elektrifieringen å linjen Gällivare—Svartön, där för närvarande sysselsätts omkring 50 man, beräknas under sommarmånaderna kunna giva sysselsättning åt ytterligare omkring 350 man.

Oavsett de ökade arbetsmöjligheter, som sålunda redan nu föreligga, är det givetvis regeringens avsikt att snarast möjligt, sedan riksdagen fattat ståndpunkt till de för riksdagen framlagda förslagen ifråga om åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, till behandling upptaga frågan om de särskilda åtgärder, som kunna vara påkallade å ifrågavarande platser. Att för närvarande taga bestämd ståndpunkt till denna fråga läser icke vara möjligt. Emellertid vill jag redan nu framhålla, att som ett villkor för att arbeten i sålunda utsträckt omfattning skola anordnas, måste uppställas, att arbetarna icke själva, såsom hittills skett beträffande exempelvis elektrifieringsföretaget Gällivare—Svartön samt vissa av domänstyrelsen anordnade arbeten i dessa trakter, genom blockader förhindra ett utnyttjande av de arbetsmöjligheter, som redan finnas.

Jag vill slutligen endast något besvara vissa andra i interpellationen avhandlade spörsmål.

I interpellationen har gjorts gällande, att vid de vidtagna inskränkningarna i statens arbeten huvudsakligen arbetare avskedats, under de att förmän och högre befäl bibehållits. I anledning härav må framhållas, att arbetsstyrkans reducering givetvis även medfört en minskning av antalet personer i befälsställning. Det är dock att märka, att denna minskning icke alltid kan eller bör ske i samma proportion, som motsvarar arbetsstyrkans reducering. När arbetsstyrkan nått en viss storlek äro nämligen tjänstemän i befälsställning vid ett arbetsföretag behöfliga antingen arbetsstyrkan är något större eller mindre. Särskilt

för de statens verk, som kontinuerligt handhava större byggnadsarbeten, är det dessutom av synnerlig vikt att alltid hava tillgång på icke endast en stam av vana arbetare utan också på dugligt befäl. Det torde därför vara helt naturligt och från statsverkets synpunkt fullt berättigat att vid inställande eller minskning av arbeten av ifrågavarande slag kvarhålla i arbete, så länge sådant finnes att lämna, såväl de bästa arbetarna som ock det befäl, som vid arbetenas återupptagande på samma plats eller igångsättande på annan plats eljest skulle vara svårt att åter samla. Detta gäller icke minst de s. k. förmännen, på vilkas duglighet arbetenas ekonomiska och tillfredsställande utförande ävensom arbetslagens egna förtjänster i hög grad äro beroende. Vad särskilt angår vattenfallsstyrelsens arbeten, vilka närmast torde hava avsetts av interpellanten, må nämnas, att medan i juni 1920 arbetsstyrkan såsom nämnts utgjorde cirka 820 man och antalet personer i befälsställning eller sysselsatta med kontorsarbete utgjorde omkring 70, motsvarande siffror för närvarande äro cirka 560 respektive 55. I Harsprånget, där den största minskningen i arbetsstyrkan ägt rum, har ingenjörernas antal minskats från 4 till 1, och de flesta såväl schaktmästare som skrivbiträden hava fått sluta sin anställning eller liksom många arbetare blivit förflyttade till andra arbeten, särskilt regleringsarbetena vid Suorva-jaure. I Porjus, där arbetarantalet för närvarande uppgår till omkring 200, äro anställda 32 personer i befälsställning eller i kontorstjänst, däri inbegripet personalen vid den centralförvaltning med tillhörande räkningsavdelning, förråd och dylikt, som är förlagd till Porjus.

Beträffande slutligen de av interpellanten framförda farhågorna för att många av de arbetare, vilka med sina familjer bosatt sig i Harsprånget och med ekonomiska uppoffringar därstädes förskaffat sig egna hem, genom de arbetsinskränkningar, som av statsmakterna beslutats, oförvållat skulle komma att lida ekonomiska förluster, må framhållas, att enligt vad jag inhämtat samtliga hos vattenfallsstyrelsen anställda egnahemsbyggare åtminstone till våren 1922 kunna erhålla arbete å platsen. Skulle därefter arbetena vid Harsprånget komma att för en tid helt avbrytas och dessa arbetare alltså nödgas söka sin utkomst å andra orter, anser jag i betraktande av de omständigheter, under vilka ifrågavarande arbetare förvärvat sina egna hem, att staten har skyldighet att träda hjälpsamt emellan. Vattenfallsstyrelsen, som yttrat sig i anledning av en till mig inkommen framställning i ämnet, har jämväl förklarat sig skola i samband med äskande av anslag att begäras av 1922 års riksdag inkomma med utredning om eventuell inlösen av enskilda tillhöriga byggnader i Harsprånget.

Herr Ström: Herr talman! Jag ber att få tacka för det svar herr statsrådet lämnat. Anledningen till denna interpellation är berörd i densamma liksom delvis i det svar, som nu lämnats, men sedan interpellationen framställdes, ha ytterligare av en deputation från dessa platser de krav understrukits, som i interpellationen framfördes, och det har

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

från denna deputations sida lämnats meddelanden, som giva vid handen, hur utomordentligt prekär situationen verkligen är där uppe. Enligt denna deputations uppgifter, som av mig, så långt det varit mig möjligt, kontrollerats vara riktiga, var i juni 1920 den sammanlagda arbetsstyrkan vid Porjus och Harsprånget 1,140 man, medan det i februari i år endast fanns 482 man, som hade arbete. Det var sålunda en alldeles utomordentligt stor arbetslöshet rådande. Sedan dess har mig veterligt ingen ökning i de arbetandes antal ägt rum, om icke möjligen tillfälligt ifråga om ett trettiotal arbetare. Arbetslönerna hava utgjort i juni 1920 459,000 kronor och i februari detta år 133,000 kronor i runda tal, alltså en skillnad av ungefär 325,000 kronor. Vi förstå, vilken oerhörd skillnad detta är för så små samhällen, som det här är fråga om, och vilken fullständigt ruinerande verkan det måste ha för kommunen, för arbetarna och även för de små näringsidkarna där uppe. Nu har herr statsrådet meddelat en förklaring, varför denna arbetslöshet delvis uppstått, och jag vill naturligtvis ej förneka, att detta är en konsekvens av de omständigheter, som herr statsrådet framhållit, men kvar står den stora principiella frågan, om det kan vara i något avseende försvarligt, att staten drager upp till dessa ogästvänliga och svårtillgängliga trakter massor av arbetare för att sedan låta dem — åtminstone större delen av dem — gå vind för våg. Jag undrar, om det ej vid planeringen av dessa statens företag brister åtskilligt i förutseende, ett förutseende, som man måste ha rätt att kräva även med hänsyn till att det gäller ett så stort antal medborgare. Vad angår den omständigheten att man skulle kunna öka den berörda arbetsstyrkan under sommaren, voro ju herr statsrådets uppgifter något svävande, men man kunde i alla fall hava förhoppning, att en styrka av omkring 450 man skulle kunna beredas arbete. Jag vill då hemställa till herr statsrådet att tillse, att uti detta avseende de arbeten, som här ställas i utsikt, måtte påbörjas så snabbt som över huvud taget är tänkbart, även om det skulle medföra något ökade kostnader för statsverket.

Vad sedan angår egnaheimsinnehavarna, ha vi ju här fått en uttrycklig försäkran, att staten har skyldighet att hjälpa dem, i fall de icke i fortsättningen kunna beredas arbete, och vill jag hoppas att, oavsett vilken regering som i framtiden sitter, detta löfte kommer att hållas.

Rörande befälets avskedande i förhållande till manskapets har det väckt en viss uppmärksamhet, att inskränkningarna i fråga om manskapet procentuellt taget varit betydligt större än inskränkningarna ifråga om befälet. Delvis kan detta förhållande naturligtvis förklaras såsom herr statsrådet gjorde; men jag undrar, om man ej också kan säga, att man på grund av klassynpunkter tager större hänsyn, när det gäller befälet, än när det gäller arbetarna. En sådan hänsyn anser jag böra tagas i minst lika stor utsträckning till arbetarna, isynnerhet som de på grund av sina lägre löner haft mindre möjligheter att kunna spara sig en slant att hava till godo, när nöden och arbetslösheten kommer. Men framför allt vill jag understryka det oavvisliga kravet på att staten ej till dessa

ogästvänliga trakter drager upp massor av arbetare utan att tillförsäkra dem någon garanti för, att de icke ett tu tre ställas på bar backe och icke ens ha möjligheter att på ett hyggligt sätt komma därifrån. Detta måste väl ändå anses oriktigt i allra högsta grad och särskilt oriktigt, att det skall vara den nästan ruinerade kommunen, som skall bekosta dessa arbetares resa bort från detta samhälle, dit staten företrädesvis dragit dem.

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

Medan jag är inne på kommunernas svårigheter och åtgärderna med hänsyn till arbetslösheten, måste jag här beröra de väldiga ekonomiska svårigheter, som i allmänhet drabba kommuner, som genom statens åtgärder fått en stor arbetsstyrka och många företag inom sina gränser, men som, när staten lägger ned eller delvis lägger ned sin verksamhet, bli berövade de inkomster, som följt härmed, och sedan få nästan oöverkomliga svårigheter att kunna reda sig. Den deputation, som var här från den socken, dit Harsprånget och Porjus höra, meddelade, att skatteinkomsterna hade sjunkit, efter vad jag vill minnas, med ungefär 70 %. Man förstår då, att det skall vara nästan omöjligt för denna kommun att reda sig, och man måste fordra, att staten vidtager åtgärder för att bistå sådana kommuner, som på detta sätt råkat illa ut.

I detta sammanhang vill jag ock tala om, att jag fått ett meddelande och blivit anmodad att vid detta tillfälle framföra det till herrar kommunikations- och socialministrarna, att det hotar en lika svår situation inom ett annat område i Norrbotten på grund av arbetslöshet, visserligen ej vållad genom statens direkta inskränkningar av arbetet, utan genom enskilda företags inställande av driften. Det är de stora Kalix-socknarnas områden, där, efter vad som har meddelats mig, omkring 2,000 arbetare drabbas av arbetslöshet. Man har från kommunerna och från länsstyrelsen insänt till regeringen en begäran, att den måtte genom påskyndande av ett järnvägsbygge bereda arbete åt dessa människor, som eljest komma att gå en förfärlig nöd till mötes, liksom ock ifrågavarande kommuner komma att få de allra största svårigheter att kunna reda sig. Jag vill hoppas att, då det i denna regering finnes tre ministrar, som förut varit landshövdingar i Norrbotten och sålunda känna till de svårigheter, som äro att övervinna för denna landsända, man måtte ägna ovillkorlig uppmärksamhet åt dessa förhållanden.

Vad sedan angår min andra fråga, i vad mån herr statsrådet har för avsikt att för framtiden förebygga sådana händelser och svårigheter som de nu berörda, måste jag säga, att herr statsrådets svar var något mager. Herr statsrådet hänvisade endast till vad statsministern i andra kammaren hade meddelat med avseende på arbetslöshetsförhållandena i allmänhet i landet och vad regeringen i sin proposition föreslagit för att råda bot härpå. Av den debatt, som ägde rum i andra kammaren, kunde man ej alls få den uppfattningen, att regeringen verkligen kommer att kräva alla de medel och vidtaga de åtgärder, som äro oundgängliga för att man skall kunna råda bot på arbetslösheten och de svåra arbetsförhållandena i riket. Än mindre kunde man om detta få klarhet under den remissdebatt, som ägde rum i denna kammare ungefär samtidigt med

Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)

att herr Hages interpellation av statsministern besvarades i andra kammaren. Det visade sig fastmer, att dessa anslag vore alltför små, ja, i högsta grad otillräckliga, och framför allt — det gavs klart vid handen — att man ämnade förfara efter så pass trånga synpunkter och så utpräglat kapitalistiska linjer, att denna hjälp ej kan i någon ens nämnvärd utsträckning råda bot på den rådande arbetslösheten. Det kraftigaste medlet statsministern i andra kammaren framförde som hjälp mot arbetslösheten, innebar ju i själva verket endast ett konstaterande, att samhället hade ett slags — självläkningsförmåga på detta område. Men det var ett svar, måste jag säga, som mera hade karaktären av en utmaning och en undanflykt än visade en verklig vilja från regeringens sida att försöka råda bot på dessa svåra förhållanden. Då man nu vet, att arbetslösheten i Norrbotten är än svårare kanske än i andra delar av landet, får man ej någon alltför stor förhoppning för framtiden, att regeringen tänker med kraft inskrida för att försöka bringa denna fråga till en god lösning.

Jag vill ej förneka, att de ekonomiska svårigheter, som det kapitalistiska kriget medfört, äro sådana, att man kan förstå, att en borgerlig regering är betänksam; men när kapitalismen ej vill erkänna sin bankrutt, så hävda vi att över dessa svårigheter stå dock så stora medborgargrupper, så ofantligt stora grupper, som det här är fråga om, när det gäller arbetslösheten, att jag ej kan undertrycka den uppfattning jag hyser att, om icke statsmakterna på kraftigare sätt försöka råda bot på dessa arbetslöshetsförhållanden, kommer det endast att vålla ett än värre tillstånd i riket. Ty ingen skall tro, att arbetarna skola i längden låta sig nöja med att gå arbetslösa i stora massor och frysa och svälta.

Herr statsrådet Murray: Jag har endast några ord att tillägga med anledning av interpellantens anförande.

Han strök däri särskilt under sin andra fråga, "om statsrådet hade för avsikt att vidtaga åtgärder för att sådana olyckor, som de som nu övergå dessa norrbottniska samhällen, icke måtte återupprepas". Jag får erkänna, att jag varit något tveksam om innebörden av denna fråga. Har den varit den: Vad skall man göra för att över huvud förekomma arbetslöshet? — då är det ju en fråga, vars rätta adress icke är till mig, och den frågan är för övrigt av synnerligen sammansatt beskaffenhet. Jag har förmodat, att interpellanten menat: Vad skall man göra för att i Norrbotten med dess särskilda förhållanden förhindra dylika olyckor, som dem som nu övergå Porjus och Harsprånget? Jag vill då säga, att jag, i likhet med vad interpellanten antydde, är av den mening, att man måste gå fram med allra största varsamhet, när det gäller att i dessa karga och ogästvänliga trakter anlägga nya samhällen. Det finnes ju redan förut två stora samhällen där, Gellivare och Kiruna, och de ha ju genom sina gruvor en naturlig förutsättning för sin tillvaro, men i övrigt tror jag, som sagt, att man bör vara ytterligt försiktig, när det gäller att därutöver skapa nya samhällen under dessa nordliga breddgrader. Jag

vill icke förneka, att, enligt min mening, man synes hava brustit litet i förtänksamhet härutinnan beträffande Harsprånget, och jag tror, att det blir nödvändigt att där såväl som vid Porjus försöka föra förhållandena tillbaka och sålunda icke inrätta sig för stora arbetarsamhällen utan för så små arbetarsamhällen som möjligt. På så sätt hindras ju också uppkomsten av förhållanden sådana som dem interpellanten berört, åtminstone när anläggningsarbetena på dessa platser blivit förda fram till ett slut. Det är nämligen givet, att, när man skall bygga mångmiljonsanläggningar för vattenkraft och vad det nu kan vara, det ej kan förhindras, att man måste föra dit upp i ödemarken en massa arbetare, och att dessas antal naturligtvis växer på sommaren, som är den bästa arbetstiden, och med naturnödvändighet måste sjunka på vintern, då ju arbetsmöjligheterna av naturliga skäl sina. En dylik tillströmning av arbetskraft är naturlig under byggnadstiden och kan icke förhindras, men vad jag tror böra motverkas är, att en större procent av dessa arbetare stannar kvar och slår sig ned i den tron, att de kunna skapa sig lyckliga hem på denna plats. Jag tror tvärtom, att, även om en eller annan kan lyckas och lyckas väl därmed, förutsättningarna för detta i allmänhet sett äro så pass små, att man bör målmedvetet motarbeta en utveckling i antydd riktning.

*Om åtgärder
mot nöd
bland arbe-
tare i Porjus
m. m.
(Forts.)*

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 326, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, hänvisades propositionen, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 327, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer;

nr 328, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 329, angående dyrtidstillägg för år 1921 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 332, angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer;

nr 333, angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare;

nr 334, angående dyrtidstillägg åt distriktsveterinärer;

nr 335, angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 336, angående rätt till dyrtidstillägg å understöd åt äldre behövande flickskolelärarinnor;

nr 337, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 338, angående dyrtidstillägg åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren, i Luleå stift O. Bergqvist samt i Växjö stift K. L. Lindberg;

nr 339, angående dyrtidstillägg åt nordiska museets och livrustkammarens personal; samt

nr 340, med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt diplomatiska och konsulära tjänstemän.

Dessa propositioner hänvisades, nr 335 samt 337—340 till statsutskottet, nr 327, 328, 329 och 336 till bankoutskottet samt nr 332—334 till jordbruksutskottet.

Föredrogos, men bordlades på flera ledamöters begäran ånyo statsutskottets utlåtanden nr 34—36, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25 samt andra lagutskottets utlåtande nr 17.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 343, angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter; och

nr 344, angående dyrtidstillägg åt vissa lärarinnor vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt vid tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.

Herr förste vice talmannen erhöll ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att främst på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras nedannämnda ärenden i följande ordning:

statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till inlandsbanan mellan Volgsjön och Gellivare ävensom vissa tvärbanor mellan nämnda bana och norra stambanan jämte i ämnet väckta motioner,

jordbruksutskottets utlåtande nr 9 A, angående regleringen av utgifter under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet jämte i ämnet väckta motioner,

d:o nr 9 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet,

d:o nr 10 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1922 i vad angår jordbruksärendena,

d:o nr 10 B, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1921 i vad rör jordbruksärenden,

samt att första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontorser m. m. måtte uppföras på lördagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,47 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.